

Gewestelijke overheidssdienst Brussel

Semestrieel

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

DE CONJUNCTUURBAROMETER VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

N^r 28 – Oktober 2014

IRIS

EDITIONS

DE CONJUNCTUURBAROMETER VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

N^r 28 • Oktober 2014

Realisatieteam

Auteurs

Amynah Gangji, Pierre-François Michiels, Nicolas Pire

Wetenschappelijk comité

Amynah Gangji, Benoît Laine, Pierre-François Michiels, Nicolas Pire, Astrid Romain

Coördinatie van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Astrid Romain

Opmaak en druk

Bietlot Imprimerie

Vertaling

Oneliner Translations

Verantwoordelijke uitgever

Christian Lamouline, Secretaris-generaal van Gewestelijke overheidsdienst Brussel

Voor meer informatie

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Nicolas Pire

Tel. 02/800 38 67 – Fax 02/800 38 23

Gewestelijke overheidsdienst Brussel

Kruidtuinlaan 20 – 1035 Brussel

bisa@gob.irisnet.be

Schrijf u in op de newsletter op www.bisa.irisnet.be en download de pdf-versie van de Barometer.

Wettelijk depot: IRIS Uitgaven – D/2014/6374/242

Alle rechten voorbehouden. Het reproduceren is niet toegestaan, noch geheel, noch gedeeltelijk, noch in de oorspronkelijke vorm, noch in de bewerkte vorm, tenzij met schriftelijke machtiging vanwege het BISA. Het gebruik van uittreksels uit deze publicatie is echter toegestaan mits de bron wordt vermeld.

Inhoudsopgave

DE BELANGRIJKSTE CONJUNCTUURKENMERKEN	4
1. MACRO-ECONOMISCHE CONTEXT	5
1.1 Recente ontwikkelingen binnen het internationale klimaat	5
1.2 Eurozone	7
1.3 België	9
2. DE BRUSSELSE CONJUNCTUUR	12
2.1 Economische activiteit	12
2.1 Arbeidsmarkt	22
GLOSSARIUM	27
REFERENTIES	30
LIJST VAN TABELLEN	31
LIJST VAN GRAFIEKEN	32

De grafieken, tabellen en commentaren werden opgemaakt op basis van de informatie die beschikbaar was op 23 september 2014, tenzij anders vermeld

De belangrijkste conjunctuurkenmerken

- In de eerste helft van 2014 viel de **wereldwijde economische groei** lager uit dan verwacht. Het eerste kwartaal van dit jaar werd afgesloten op een gemiddeld jaarlijks groeiritme van 2,8 %, een percentage dat voor het tweede kwartaal vermoedelijk nog lager zal liggen. Dat valt alleszins op te maken uit de internationale productie- en handelsindicatoren. Ter vergelijking, in het tweede semester van 2013 klokte de groei op jaarbasis nog af op een percentage van 3,8 %. Binnen die context is het bbp van de eurozone op kwartaalbasis gestagneerd in het tweede kwartaal van 2014, nadat er in het eerste kwartaal nog een bescheiden vooruitgang van 0,2 % werd opgetekend, grotendeels te danken aan de gelijkblijvende publieke en private uitgaven. Niettemin zijn er tekenen dat de wereldwijde economische activiteit in het tweede deel van dit jaar globaal genomen weer zal groeien, daarbij gestimuleerd door de verwachte heropleving van de internationale handel. De eurozone zou een groei van 0,8 % laten optekenen voor het volledige jaar 2014. Toch zal die bescheiden heropleving zich niet gelijkmatig doorzetten in alle lidstaten, onder andere omwille van de hardnekkig wankele financiële en budgettaire situatie van sommige landen, in combinatie met hoge werkloosheidscijfers.

- De **Belgische economische activiteit** is er in het eerste kwartaal van 2014 op vooruit gegaan, met een groei van 0,4 % op kwartaalbasis. In het tweede kwartaal viel die groei echter weer zo goed als stil (nog 0,1 % op kwartaalbasis), toe te schrijven aan een internationale conjunctuur die minder dynamisch bleek dan verwacht. De consumptie van de huishoudens en de investeringen, voornamelijk door de bedrijven, mogen dan wel hebben bijgedragen tot die groei, uit een analyse van de evolutie van de Belgische buitenlandse handel blijkt dat er in het tweede kwartaal meer is ingevoerd dan uitgevoerd. Die situatie had een negatieve invloed op de groei van het bbp. De groei zou volgens de voorspellingen van het Federaal Planbureau nog op 1,1 % uitkomen tegen het einde van 2014, terwijl er in juni van dit jaar nog werd uitgegaan van een groei van 1,4 %. De variatie in de voorraden bleek de meest negatieve impact te hebben op de groeiverwachtingen voor 2014. Er is meer afname van de stocks dan oorspronkelijk verwacht, wat heeft geleid tot een productieverlaging en bijgevolg ook tot een lagere groei van ons bbp.

- De conjunctuurindicatoren van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse tonen dat de **Brusselse economische activiteit** tussen maart en augustus van dit jaar is teruggelopen, en dat na een periode van globale groei sinds april 2013. Deze evolutie wijst op somberheid binnen het Brussels economisch klimaat, extra beïnvloed door de slabakkende internationale conjuncturele context in het eerste deel van dit jaar. De analyse van de omzetcijfers uit verschillende sectoren toont aan dat de activiteitstakken uit de industriële productie en uit de rechtstreeks daarmee verbonden diensten in het laatste deel van het jaar niet echt tekenen van beterschap vertonen, ondanks de lichte verbetering van het economisch klimaat buiten Brussel, ingezet sinds half 2013. De activiteitstakken uit de sector van de geavanceerde productiediensten, doorgaans minder conjunctuurgevoelig, zijn op hun beurt niet allemaal gelijkaardig geëvolueerd. Zo zat de tak 'Informatie en communicatie' de eerste vijf maanden van dit jaar in een negatieve spiraal, en dat zonder geruststellende tekenen

van heropleving. Met de activiteit binnen de 'Gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten' ging het in dezelfde periode dan weer wel de goede richting uit, zodanig zelfs dat ze in augustus weer op het peil zat van de tendens op lange termijn. De activiteit binnen de 'Bouwnijverheid' en de 'Kleinhandel' ging er overigens op vooruit in het eerste deel van dit jaar. Voor de eerste activiteitstak is dat hoofdzakelijk toe te schrijven aan de milde weersomstandigheden in die periode. En wat de tweede betreft liggen vooral de toename van de consumptieve bestedingen bij de huishoudens en de relatieve verbetering van de Brusselse arbeidsmarkt aan de basis van de betere cijfers.

- Eind juni 2014 herbergde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 93 579 **actieve ondernemingen**, een cijfer dat sterk is toegenomen door de invoering van de btw-plicht voor advocaten, een regeling die van kracht is sinds het begin van dit jaar. Om dezelfde reden is het aantal oprichtingen van ondernemingen fors gestegen, om uit te komen op 9.610 stuks tijdens het eerste semester van 2014. Tijdens die periode legden er ook 4.660 Brusselse bedrijven de boeken neer. Op jaarbasis groeit dat cijfer nu al vier achtereenvolgende semesters, al merkten we wel een lichte vertraging in het eerste semester van 2014. In de komende maanden zullen zowel het aantal oprichtingen als stopzettingen vermoedelijk op een hoog niveau blijven. Voor het aantal faillissementen in de regio Brussel zet de dalende trend, ingezet tijdens het vierde kwartaal van 2013, zich door. Tussen januari en juni 2014 lieten 1.070 ondernemingen zich failliet verklaren, een daling van 20,3 % ten opzichte van dezelfde periode in 2013. Ondanks die verbetering blijft het aantal bedrijven dat de boeken neerlegt hoog in Brussel – het cijfer is de voorbije jaren enorm geklommen – en het lijkt erop dat daar niet meteen verandering in zal komen, zeker aangezien de economische activiteit zich in 2014 maar heel gematigd herstelt. Recente ontwikkelingen lijken niettemin aan te geven dat de piek achter de rug is in Brussel en in Vlaanderen, terwijl het aantal faillissementen in Wallonië toch nog blijft toenemen.

- De **Brusselse arbeidsmarkt** kruipt sinds het tweede semester van 2013 ook weer uit het dal. Binnen de slappe economische context, die nu al sinds half 2011 heerst, met daarbovenop een gemiddelde werktijd die nog steeds ver onder het niveau van voor 2008 ligt, blijven de fundamenten van de arbeidsmarkt echter te broos om er weer helemaal bovenop te komen. Het klopt dat de meeste groei-indicatoren voor de arbeidsmarkt die in deze publicatie gebruikt worden boven nul zitten. Toch blijven ze voor het merendeel toch historisch laag. In totaal zal, na de vermoedelijke inkrimping van 2013, de Brusselse werkgelegenheid er waarschijnlijk slechts heel licht op vooruitgaan in 2014. In de maand augustus waren er 110.124 niet-werkende werkzoekenden (NWWZ), na uitzuivering van de seizoensinvloeden. Dat is een verbetering van ongeveer duizend eenheden ten opzichte van de vorige Barometer. Het mag dan wel een heel bescheiden verbetering zijn, maar ze bracht voor het eerst sinds 2009 wel een echt gunstige conjunctuurperiode met zich mee. Niettemin doet de sputterende economische activiteit van 2013 en begin 2014 vermoeden dat, gezien de vertraagde reactie van de arbeidsmarkt, het aantal NWWZ op het einde van dit jaar weer licht zal toenemen.

1. Macro-economische context

1.1 Recente ontwikkelingen binnen het internationale klimaat

TABEL 1 : Internationale vooruitzichten, 2012-2015

	2012	2013			2014			2015
	Totaal	III	IV	Totaal	I	II	Totaal (r)	Totaal (r)
Groeipercentage van het BBP in kettingeuro's⁽¹⁾ ⁽²⁾ (%)								
<i>Verenigde Staten</i>	2,3	1,1	0,9	2,2	-0,5	1,0	2,2	3,1
<i>Japan</i>	1,5	0,4	0,0	1,5	1,5	-1,7	1,6	1,1
<i>eurozone</i>	-0,7	0,1	0,3	-0,4	0,2	0,0	0,8	1,3
<i>Duitsland</i>	0,7	0,3	0,4	0,4	0,7	-0,2	1,9	1,7
<i>Frankrijk</i>	0,0	-0,1	0,2	0,2	0,0	0,0	0,7	1,4
Consumptieprijsen⁽³⁾ (%)								
<i>eurozone</i>	2,5	1,3	0,8	1,4	0,6	0,6	0,8	1,2
<i>Verenigde Staten</i>	2,1	1,3	0,9	1,3	1,0	n.b.	1,7	1,9
Werkloosheidsgraad⁽³⁾ (%)								
<i>eurozone</i>	11,3	12,0	11,9	12,0	11,7	11,6	11,8	11,4
<i>Verenigde Staten</i>	8,1	7,2	7,0	7,4	6,7	6,2	6,4	5,9

(1) Gegevens gecorrigeerd voor seizoensinvloeden en kalendereffecten, referentiejaar 2000. Zie glossarium voor een definitie van kettingeuro's.

(2) Verschilpercentage met een jaar verschil voor jaarlijkse gegevens en met het vorige kwartaal voor kwartaalgegevens.

(3) Gemiddelde van de periode, verschilpercentage met een jaar verschil voor de consumptieprijsen, gecorrigeerd met de seizoensschommelingen voor de werkloosheidsgraden.

(r) ramingen

n.b.: niet beschikbaar

Bron: Eurostat, FPB, IMF – berekeningen BISA

• Economische groei op wereldschaal

In de eerste helft van 2014 viel de wereldwijde economische groei lager uit dan verwacht. Het eerste kwartaal van dit jaar werd afgesloten op een gemiddeld jaarlijks groeiritme van 2,8 %, ofwel 0,5 procentpunt¹ lager dan wat men in april had voorspeld². Ter vergelijking, in het tweede semester van 2013 bedroeg het jaarlijks groeipercentage nog 3,8 %.

De herziening naar beneden van de economische activiteit vindt zijn oorsprong in zowel de ontwikkelde als in de opkomende landen. Zo kampten de Verenigde Staten in het eerste kwartaal van 2014 met een terugval van de activiteit, in het bijzonder omwille van een voorraadcorrectie die meer uitgesproken bleek dan verwacht, een daling van de binnenlandse vraag en een vertraging van de uitvoer. Ook in China liep de binnenlandse vraag sterker terug dan ver-

wacht, grotendeels te wijten aan het gevoerde beleid tegen kredietexpansie. Daarnaast hebben de andere opkomende landen ook een daling van de buitenlandse vraag van deze twee grote invoerlanden moeten ondergaan. In Rusland zijn het dan weer de geopolitieke spanningen die de vraag muilkorven.

In het licht van de recente evoluties van het indexcijfer voor de industriële productie (grafiek 1), een veelzeggende indicator voor de toekomstige groeisnelheid van de wereldwijde economische activiteit, viel die activiteit ook in het tweede kwartaal van 2014 verder terug. De groei van de index voor industriële productie daalde in het tweede kwartaal immers naar 0,4 %, terwijl dat in het eerste kwartaal op kwartaalbasis nog 1,0 % was³.

In de opkomende landen mag de productie dan wel licht zijn toegenomen, met een stijging van 1,0 % in het tweede

¹ Zie glossarium.

² Deze prognoses zijn afgeleid van de IMF-vooruitzichten voor de wereldeconomie.

³ Zie glossarium.

kwartaal ten opzichte van 0,8 % in het eerste, in de ontwikkelde landen viel ze dan weer terug met 0,1 %. De groei van de industriële productie bedroeg er in het eerste kwartaal nog 1,1 %, of 0,3 pp meer dan in de opkomende landen.

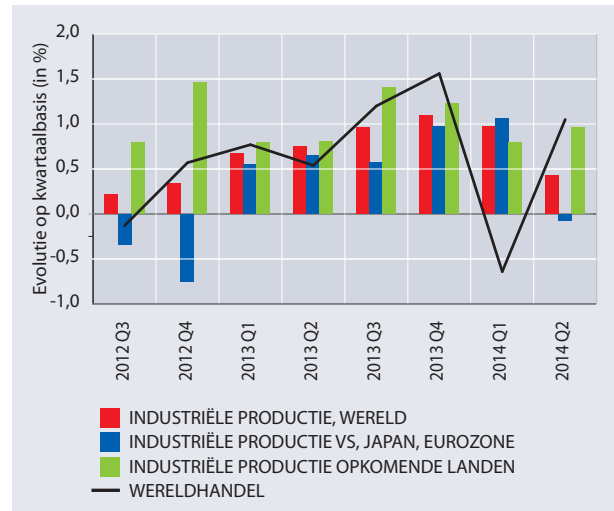
Een nauwkeurigere analyse wijst niettemin op heel uiteenlopende evoluties tussen de ontwikkelde landen onderling. Zo is de productie in de VS op kwartaalbasis met 1,3 % gestegen terwijl die in Japan fors daalde met maar liefst -3,7 %, te wijten aan een sterkere inkrimping dan verwacht van de investeringen en consumptieve bestedingen, toe te schrijven aan het optrekken van het btw-percentage van 5 naar 8 % in april van dit jaar. In diezelfde periode is de productie in de eurozone dan weer min of meer gestagneerd (0,1 % op kwartaalbasis).

• Internationale handel

Na de sterke groei in de tweede helft van 2013 viel de internationale goederenhandel (grafiek 1) in het eerste kwartaal van 2014 dan toch weer terug, om uiteindelijk af te kloppen op -0,6 % op kwartaalbasis. In het tweede kwartaal ging het weer in stijgende lijn met een groeipercentage van 1,0 %.

Die tijdelijke terugval van de internationale handel deed zich voor in zowel de ontwikkelde landen als in de opkomende landen, maar was vooral in die laatste groep en in het bijzonder in de Aziatische landen sterker voelbaar: daar nam de handel met 3,1 % terug op kwartaalbasis. Toch lijkt het erop dat in het tweede kwartaal en in de laatste maanden van het derde kwartaal de internationale handel weer toeneemt in die landen, meer bepaald dankzij de betere resultaten van de VS, een belangrijke invoerder van goederen uit Azië.

GRAFIEK 1 : Wereldhandel en industriële productie, 2012 – 2014

Bron: Centraal Planbureau

• Vooruitzichten voor 2014 en 2015

Zonder grote verrassingen in de eerder beschreven resultaten werden de wereldwijde groeiprognoses voor 2014 naar beneden bijgesteld. Volgens het IMF zal de groei uitkomen op 3,4 %, het zij 0,3 pp minder dan aanvankelijk voorzien in de Barometer van april 2014. Voor 2015 wordt er een toename van 4,0 % verwacht.

De ontwikkelde landen zouden erop vooruitgaan, ondanks de matige resultaten in het eerste deel van 2014. Hoewel ze ook naar beneden werden herzien sinds de Barometer van april 2014, blijven de groeivoorzichten voor de opkomende landen, in het bijzonder de Aziatische, veel rooskleuriger dan die voor de ontwikkelde landen.

1.2 Eurozone

• Wachten op duidelijke tekenen van een heropleving

Na de bescheiden groei van 0,2 % op kwartaalbasis tijdens het eerste kwartaal van 2014, stagneerde het bbp van de eurozone in het tweede kwartaal.

Die resultaten lopen gelijk met de evolutie van het internationale economische klimaat en van de internationale handel, die in de loop van de eerste jaarhelft minder dynamisch bleek dan verwacht.

De groei binnen de eurozone, sinds het tweede kwartaal van 2013 weer op het goede spoor, kon dus niet worden doorgezet tijdens de eerste helft van dit jaar.

• Analyse per bbp-component

In het eerste kwartaal van 2014 zijn het in hoofdzaak de consumptie van de gezinnen, met een variatie van 0,2 % op kwartaalbasis, en van de overheid (0,7 % op kwartaalbasis) die hebben bijgedragen tot de bescheiden groei van de economische activiteit in de eurozone. De investeringen zijn er dan weer niet in geslaagd om de groei in het eerste kwartaal van 2014 een duwtje in de rug te geven.

De buitenlandse vraag had daarentegen een negatieve invloed op de bbp-groei, doordat de variatie van de invoer (0,8 % op kwartaalbasis) hoger uitviel dan die van de uitvoer (0,1 % op kwartaalbasis). Die verslapping van de dynamiek binnen de internationale handel in het eerste kwartaal, zoals reeds eerder toegelicht, heeft ertoe geleid dat de buitenlandse handel een negatieve impact van 0,3 pp had op de variatie van het bbp gedurende het eerste kwartaal.

In het tweede kwartaal daarentegen had de buitenlandse handel wel een positieve invloed op de variatie van het bbp (0,1 pp), te danken aan de geleidelijke heropleving van de internationale handel. Zo is de uitvoer met 0,5 % gestegen op kwartaalbasis, terwijl de invoer toenam met slechts 0,3 %. De consumptieve bestedingen van de gezinnen en van de overheid zijn in diezelfde periode eveneens gestegen, respectievelijk met 0,3 % en 0,2 %. De investeringen daarentegen vielen terug met 0,3 % op kwartaalbasis, wat een negatieve invloed van 0,1 pp had op de bbp-variatie. Dat tegenvallende investeringspeil, toe te schrijven aan tegenvallende internationale economische vooruitzichten,

manifesteerde zich in verschillende landen uit de eurozone, waaronder Frankrijk en Duitsland.

• Analyse per activiteitstak

Naargelang de geanalyseerde sectoren kunnen we voor de eurozone twee grote trends ontwaren in de evolutie van de totale toegevoegde waarde per activiteitstak.

Enerzijds zijn er de productiegerelateerde activiteitstakken zoals de ‘Verwerkende nijverheid’, ‘Handel en transport’ en in mindere mate de ‘Bouwnijverheid’, die voor het eerste kwartaal alle drie een positieve groei lieten optekenen van respectievelijk 0,4 %, 0,4 % en 0,3 % op kwartaalbasis, om vervolgens hun activiteit in het tweede kwartaal te zien terugvallen of vrijwel stagneren met respectievelijk -0,4 %, -1,8 % en 0,1 %, binnen een conjunctuur die over het algemeen somber bleef in de eerste helft van dit jaar.

De activiteitstakken verbonden aan de geavanceerde productiediensten⁴, doorgaans minder conjunctuurafhankelijk, zijn dan weer veel stabielier gebleven in dezelfde periode. Binnen de tak ‘Informatie en communicatie’ zien we op kwartaalbasis evenwel een lichte inkrimping van 0,1 % voor het tweede kwartaal. Ook de ‘Financiële en verzekeringsactiviteiten’ vielen in het tweede kwartaal licht terug met 0,3 %, nadat er tijdens het eerste kwartaal nog een groei van 0,8 % was.

• Analyse per land

Zoals gewoonlijk was de evolutie van het bbp in de eerste helft van 2014 niet gelijk in alle kernlanden⁵ van de eurozone. Terwijl in Nederland in het eerste kwartaal het bbp daalde met 0,4 % op kwartaalbasis, is de activiteit in België en in Duitsland met respectievelijk 0,4 % en 0,7 % toegenomen. In Frankrijk stagneerde de activiteit dan weer gedurende het hele eerste semester.

In het tweede kwartaal daarentegen zag Nederland zijn bbp stijgen met 0,5 %, terwijl in België die toename slechts 0,2 % bedroeg en er in Duitsland zelfs een lichte terugval van 0,2 % was. Daar had men immers sterk te lijden onder het povere investeringsklimaat en de verslechtering van de handelsbalans.

⁴ Zie glossarium.

⁵ Hier gaat het om de volgende landen: Duitsland, België, Frankrijk en Nederland.

Ook voor de landen van de rand merken we uiteenlopende evoluties. Zo is de activiteit in Spanje toegenomen in beide kwartalen, respectievelijk met 0,4 % en 0,6 % op kwartaalbasis. In Portugal daalde het bbp dan weer met 0,6 % in het eerste kwartaal, om in het tweede kwartaal weer even sterk te stijgen. Italië daarentegen zag zijn activiteit tijdens de eerste twee kwartalen terugvallen met respectievelijk 0,1 % en 0,2 %.

• Inflatie en wisselkoers

De inflatie binnen de eurozone zette zijn neerwaartse trend door in de eerste helft van 2014 met een gemiddeld percentage van 0,6 %, het laagste cijfer sinds het tweede semester van 2009, tegenover 1,4 % voor heel 2013 en 2,5 % in 2012 (zie tabel 1). In de loop van de eerste jaarhelft steeg de prijs van een vat Brent-olie (grafiek 2) van 108 dollar in januari naar 112 dollar in juni omwille van de toenemende spanningen in Irak, maar ook omwille van de aanhoudende onlusten in Oekraïne. De voorbije twee maanden is de prijs per vat echter weer gedaald.

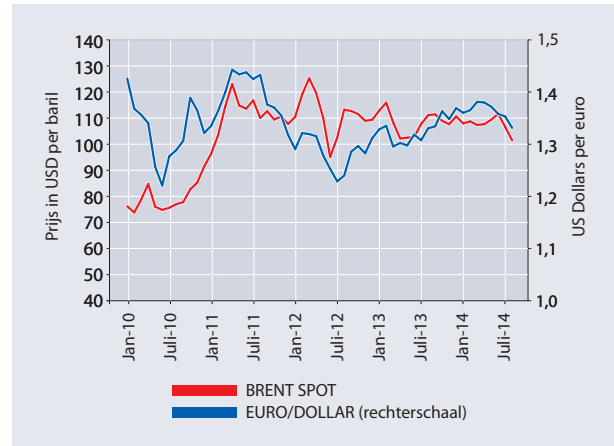
Ook de wisselkoers euro/dollar is gedaald, van 1,38 \$ in maart naar 1,33 \$ in augustus. Die neerwaartse trend hangt zonder enige twijfel samen met het bekendmaken van de groeicijfers op kwartaalbasis, die onder de verwachtingen van eerder dit jaar bleven, en met het sterke tweede kwartaal van de Amerikaanse economie. De uitermate lage inflatie kan ook een invloed hebben gehad op de wisselkoers, doordat de marktexploitanten hebben geanticipeerd op een versoepeling van het monetair beleid van de ECB, die er ook is gekomen in juni en in september, met een verlaging van de rente tot 0,15 % en daarna tot 0,05 %, een historisch laag peil.

• Een arbeidsmarkt die zich voorzichtig herstelt

De werkloosheid blijft hoog in de eurozone. Sinds drie opeenvolgende kwartalen is er evenwel een daling merkbaar, te danken aan de geleidelijke, maar bescheiden verbetering van de economische activiteit, ingezet tijdens het tweede kwartaal van 2013. In het tweede kwartaal kwam de werkloosheidsgraad van de zone uit op 11,6 %, terwijl die gemiddeld 12,0 % bedroeg voor heel 2013.

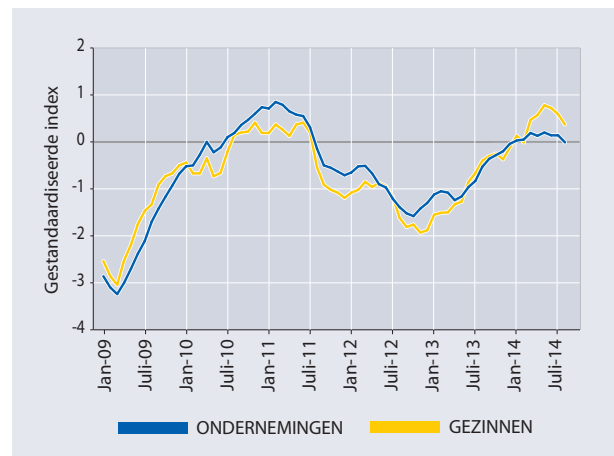
Toch zijn er nog bijzonder grote verschillen tussen de landen van de eurozone onderling. Terwijl Duitsland en Nederland in het tweede kwartaal van 2014 werkloosheidspercentages van respectievelijk 5,0 % en 7,0 % lieten optekenen, bedroeg dat cijfer in landen als Griekenland, Spanje en Portugal respectievelijk 27,1 %, 24,7 % en 14,4 % voor dezelfde periode. Wat de dynamiek betreft, moeten we er evenwel op wijzen dat de werkloosheid in Spanje met 1,6 pp is gedaald en in Portugal met 2,5 pp tussen het

GRAFIEK 2: Prijs van de ruwe olie en wisselkoers van de US dollar tegenover de euro

Bron: U.S. Department of Energy, Energy Information Administration, ECB

GRAFIEK 3: Conjunctuurenquêtes bij de ondernemingen en de consumenten, eurozone, 2009-2014 (antwoordensaldo, gestandaardiseerde score)

Bron: Eurostat – berekeningen BISA

tweede kwartaal van 2014 en de overeenstemmende periode van het jaar voordien (een periode waarin de werkloosheid piekte). In diezelfde periode daalde dat percentage in Griekenland echter slechts met 0,6 pp.

• Het vertrouwen onder druk de voorbije maanden

Het vertrouwen van de gezinnen bleef klimmen tot in mei van dit jaar, voortbouwend op de positieve trend ingezet in de loop van 2013, wat zich vertaalde in een heropleving van de consumptie bij de huishoudens gedurende die periode, maar sindsdien is er toch een neerwaartse tendens merkbaar (grafiek 3) doordat de gezinnen terughoudender naar

de toekomst kijken dan in het begin van dit jaar. De indicator voor het ondernemersvertrouwen is globaal genomen gestagneerd in de afgelopen periode en daalde zelfs lichtjes in augustus, te wijten aan de tegenvallende economische dynamiek in het begin van het jaar en aan de mindere vooruitzichten dan aanvankelijk gehoopt.

• Een bescheiden heropleving⁶

De heropleving zal naar verwachting gematigd blijven in de hele eurozone. Voor 2014 zou de economische groei niet hoger dan 0,8 % uitkomen, gezien de economisch

zwakke eerste jaarhelft. In 2015 zou er een stijging zijn naar 1,3 % onder impuls van een aantrekkende wereldhandel, extra gestimuleerd door een versoepeling van het monetair beleid van de ECB en door een gelijkblijvende of zelfs lichtjes toenemende binnenlandse vraag. Die groeidynamiek zal evenwel worden afgeremd doordat een aantal landen van de eurozone nog steeds kampt met hoge schulden en een hoge werkloosheid, en door het handelsconflict met Rusland.

Die vooruitzichten blijven overigens nog heel onzeker. Er is onder meer het gevaar voor deflatie⁷ dat de eurozone boven het hoofd hangt, en ook de Europese schuldencrisis zou wel eens kunnen heropflakkeren.

1.3 België

TABEL 2: **Kerncijfers voor België**

	2013		2014			2015
	IV	Totaal	I	II	Totaal (r)	Totaal (r)
Groeipercentage van het bbp in volume ⁽¹⁾ ⁽²⁾ (%)	0,3	0,2	0,4	0,1	1,1	1,5
Groeipercentage van de componenten van het bbp in volume ⁽¹⁾ ⁽²⁾ (%)						
<i>Uitgaven qua eindconsumptie van de particulieren</i>	0,3	0,8	0,4	0,3	1,2	1,2
<i>Uitgaven qua eindconsumptie van de overheid</i>	0,0	0,6	0,0	0,1	1,2	0,7
<i>Brutokapitaalvorming</i>	0,8	-1,5	1,3	1,9	3,3	1,7
<i>Uitvoer van goederen en diensten</i>	-0,2	1,9	-0,5	2,6	2,3	3,2
<i>Invoer van goederen en diensten</i>	-0,4	1,3	-0,7	3,2	2,0	2,9
Arbeidsmarkt ⁽¹⁾ ⁽²⁾ (%)						
<i>Groeipercentage van de binnenlandse werkgelegenheid</i>	0,0	-0,2	0,0	0,1	0,2	0,6
<i>Werkloosheidsgraad (gestandaardiseerde definitie Eurostat)</i>	8,5	8,4	8,4	8,5	8,5	8,3
Inflatie ⁽²⁾ ⁽³⁾ (%)	0,9	1,1	1,0	0,8	0,6	1,3

⁽¹⁾ Kwartaalbasis voor de kwartaalgegevens, behalve voor de werkloosheidsgraad die een gemiddelde voor het kwartaal is.

⁽²⁾ De kwartaalcijfers voor 2013 en 2014 en de jaarcijfers voor 2013 zijn afkomstig van de gegevens van de NBB. De jaarcijfers voor 2014 en 2015 zijn daarentegen afkomstig van de Economische begroting van het Federaal Planbureau van september 2014.

⁽³⁾ Schommeling ten opzichte van dezelfde periode van het vorige jaar.

(r) ramingen

Bron: FPB, NBB

• Economische activiteit

De Belgische economische activiteit, gemeten door het bbp, is in het eerste kwartaal van 2014 blijven groeien met 0,4 % op kwartaalbasis. In het tweede kwartaal is die groei echter grotendeels afgevlakt (tot 0,1 % op kwartaalbasis), te wijten aan een internationaal economisch klimaat dat onder de verwachtingen bleef.

In de loop van de eerste twee kwartalen lag de evolutie van de economische activiteit in België lichtjes boven de gemiddelde groei in de lidstaten van de eurozone (0,0 % in het tweede kwartaal op kwartaalbasis), in het bijzonder in Frankrijk (eveneens 0,0 %) en in Duitsland (-0,2 %).

⁶ FPB - Economische begroting 2014 - 2015, perscommuniqué van 11 september 2014.

⁷ Zie glossarium.

• Analyse per bbp-component

Bij de analyse van tabel 2, die het bbp opsplijst naar uitgavenbenadering, stellen we voor de binnenlandse vraag vast dat de consumptiegroei bij de huishoudens op kwartaalbasis nog net boven het nulpunt uitkwam, met respectievelijk 0,4 % en 0,3 % voor het eerste en het tweede kwartaal. We zien ook een opvallende versterking van de investeringen in diezelfde periode, met een groei van 1,9 % op kwartaalbasis in het tweede kwartaal, of de hoogste waarde sinds het tweede kwartaal van 2011. Die investeringsgroei hebben we vooral te danken aan de bedrijfs wereld, met een groei op kwartaalbasis van 2,9 % tijdens het tweede kwartaal. De gunstige economische vooruitzichten in de tweede helft van 2013 hebben dus een invloed gehad op de investeringen in het begin van 2014.

De analyse van de componenten van de buitenlandse vraag toont aan dat de evolutie van de buitenlandse handel in België gelijk loopt met de evolutie van de wereldhandel. Zowel voor de uitvoer als voor de invoer stellen we een daling vast in het eerste kwartaal van 2014 (respectievelijk -0,5 % en -0,7 % op kwartaalbasis), terwijl in het tweede kwartaal de uitvoer en invoer gunstig geëvolueerd zijn, met respectievelijk 2,6 % en 3,2 % op kwartaalbasis. Toch is de invoer in de eerste drie maanden van het jaar sterker teruggelopen dan de uitvoer, waardoor de buitenlandse handel een positieve impact had op de groei van het Belgische bbp. Daarentegen is in de loop van het tweede kwartaal en ondanks een algemene positieve dynamiek van de internationale handel de invoer sterker gestegen dan de uitvoer, wat dan weer een negatieve invloed had op de groei van het bbp.

• Analyse per activiteitstak

De toegevoegde waarde van de 'Industrie' is ook in de eerste helft van 2014 lichtjes toegenomen, al stellen we vast dat die toename minder uitgesproken is ten opzichte van het laatste kwartaal van 2013, in de lijn van de evolutie van de internationale conjuncturele context. Zo is de toegevoegde waarde met respectievelijk 0,5 % en 0,3 % gestegen in het eerste en het tweede kwartaal van 2014, nadat ze in het laatste kwartaal van vorig jaar op kwartaalbasis nog met 0,6 % was toegenomen.

Wat de 'Bouwnijverheid' betreft, is in het tweede kwartaal van 2014 de toegevoegde waarde licht gedaald (-0,5 %), nadat die in het eerste kwartaal sterk gestegen was dankzij de erg zachte winter.

De toegevoegde waarde van de 'Diensten' is dan weer nauwelijks gestegen, met een groei van respectievelijk 0,2 % en 0,1 % in het eerste en tweede kwartaal van 2014.

• Inflatie

In het eerste deel van 2014 is de inflatie verder gedaald, om in het tweede kwartaal op nog 0,8 % uit te komen. Die daling is onder meer te verklaren door een verlaging van de btw op elektriciteit, die in april van 21 % naar 6 % ging, en ook door een prijsdaling van verse producten dankzij het zachte weer⁸.

• Beperkte werkgelegenheidsgroei

Het herstel van de situatie op de Belgische arbeidsmarkt, ingezet in de zomer van 2013, heeft zich doorgezet in de eerste twee kwartalen van 2014. Voor het eerst sinds meer dan een jaar zien we positieve groeicijfers voor de binnenlandse tewerkstelling⁹ op jaarbasis¹⁰. Het gaat echter wel om een uiterst geringe toename, respectievelijk 0,06 % en 0,24 % in het eerste en tweede kwartaal van dit jaar. Dat valt onder meer te verklaren door de eerder bescheiden heropleving van de economische activiteit en doordat de arbeidsproductiviteit en de gemiddelde arbeidstijd, die fors waren gedaald in de voorgaande jaren, nu bezig zijn met een inhaalbeweging¹¹.

De huidige stijging van de werkgelegenheid wordt uitsluitend gedragen door de dienstensector, en in hoofdzaak door de dynamiek binnen de activiteitstak van de 'Gespecialiseerde wetenschappelijke en technische activiteiten en administratieve en ondersteunende activiteiten' en in mindere mate ook door de 'Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening'. In heel wat sectoren zien we nog steeds een nettoverlies van arbeidsplaatsen, zoals in de 'Bouwnijverheid' en de 'Handel, transport en horeca', die allebei krimpen sinds 2012. Bovendien is de werkgelegenheidsgroei in het tweede kwartaal van 2014 ten opzichte van het vorige kwartaal eerder te verklaren door een minder sterke tewerkstellingsinkrimping binnen de industrie- en de bouwsector dan door een toenemende werkgelegenheid in de dienstensector. De bijdrage tot de groei¹² van de dragende sector 'Gespecialiseerde en ondersteunende activiteiten' (een uiterst belangrijke tak voor de werkgelegenheid in Brussel) lijkt terug te nemen voor dit kwartaal.

⁸ IRES – Economische analyse en vooruitzichten, juli 2014.

⁹ Zie glossarium.

¹⁰ Zie glossarium.

¹¹ FPB, NBB – september 2014.

¹² Zie glossarium.

• Vertrouwensindicatoren

Het consumentenvertrouwen (grafiek 4) is globaal genomen gedaald tussen het begin van dit jaar en augustus 2014.

Terwijl de werkloosheidsvooruitzichten vrijwel stabiel zijn gebleven de voorbije maanden, zijn de vooruitzichten voor de Belgische economie en voor de financiële en de spaar-toestand van de gezinnen aanzienlijk verslechterd sinds het begin van dit jaar. Dat dalende vertrouwen uit zich in een iets gematigdere groei van de consumptieve bestedingen door particulieren tussen het eerste en het tweede kwartaal van 2014.

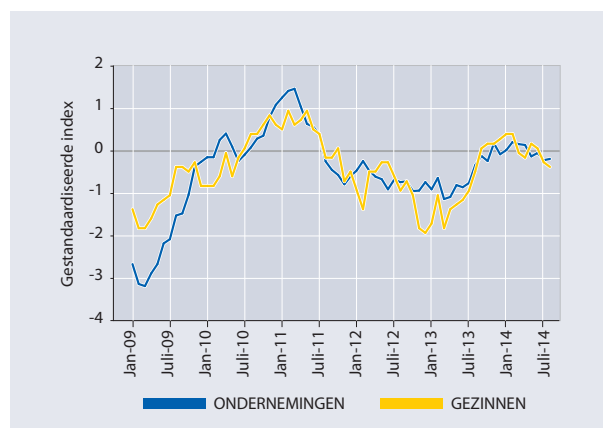
Ook het ondernemersvertrouwen gaat sinds het begin van het jaar in dalende lijn, te wijten aan een tegenvallende conjuncturele context.

• Economische vooruitzichten

De economische groei voor 2014 zou moeten uitkomen op 1,1 % (Federaal Planbureau, september 2014), terwijl men in juni nog sprak van een groei van 1,4 %. In vergelijking met de vorige prognose werd de binnenlandse vraag naar beneden herzien, en dat hoewel de investeringen, vooral dan door de bedrijven, sterker toenamen dan oorspronkelijk verwacht. De vooruitzichten voor de consumptieve bestedingen van particulieren werden licht naar beneden bijgesteld, in lijn met de evolutie van het consumentenvertrouwen. Maar de component die de meest negatieve invloed heeft gehad op de groeiverwachtingen voor 2014 is de voorraadvariatie. Er was duidelijk meer stockafname dan aanvankelijk verwacht, wat heeft geleid tot een productiedaling en bijgevolg tot een negatieve herziening van de bbp-groei.

Ondanks de herziening naar beneden van de bestedingen door particulieren, zou de groei uiteindelijk moeten uitkomen op 1,2 %, het hoogste percentage sinds 2010 (2,8 %). Ook de overheidsbestedingen zouden moeten stijgen, met 1,2 % in 2014. Het zijn de investeringen, en dan vooral de bedrijfsinvesteringen (5,4 %), die de groei in 2014 het sterkst zouden moeten ondersteunen met een stijging van 3,3 %, het hoogste percentage sinds 2007 (6,3 %).

GRAFIEK 4: **Conjunctuurenquêtes bij de ondernemingen en de consumenten, België, 2009-2014**
(antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)

Bron: NBB – berekeningen BISA

Wat de buitenlandse vraag betreft, zou de uitvoer in 2014 stijgen met 2,3 % terwijl de invoer met maar 2,0 % zou toenemen, en dat dankzij een hernieuwde exportdynamiek, in het bijzonder als gevolg van een geleidelijke heropleving van de economische activiteit bij de belangrijkste handelspartners van België.

Over heel 2014 zou de binnenlandse werkgelegenheid heel lichtjes toenemen met 9.400 eenheden (+0,2 %), wat het verlies van de bijna 9.700 banen vorig jaar (-0,2 %) dus net niet kan compenseren. Onder de invloed van een geleidelijke heropleving van de economische activiteit zou de binnenlandse werkgelegenheid in 2015 verder moeten blijven toenemen, met een netto stijging van 27.400 eenheden (+0,6 %). Het gaat hier echter om historisch lage cijfers, zowel voor 2014 als voor 2015. Gezien de erg geringe toename van de werkgelegenheid en de evolutie van de actieve bevolking, zou het aantal werklozen in 2014 nog toenemen, met 2,5 %, en daarna afnemen vanaf 2015. Dit jaar zou ook de werkloosheidsgraad (in de zin van het IAB¹³) afnemen tot 8,3 %. Toen in 2008 de grote recessie uitbrak, was dat nog 7 %.

¹³ Zie glossarium.

2. De Brusselse conjunctuur

2.1 Economische activiteit

• Analyse van de recente conjunctuur

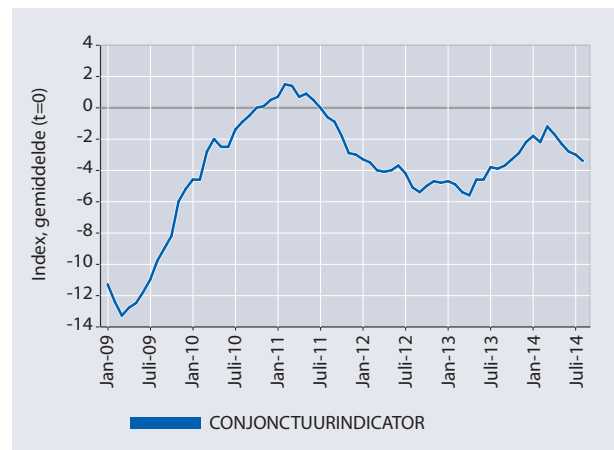
Na de globale groei tussen april 2013 en maart van dit jaar is de synthetische conjunctuurindicator¹⁴ van het Gewest, die een beeld geeft van de economische activiteit (grafiek 5), continu gedaald tot in augustus¹⁵, waar hij een vergelijkbaar peil bereikte als in oktober 2013.

De ommekeerindicator¹⁶ (grafiek 6) toont aan dat het eerste deel van 2014, meer bepaald tussen januari en april, het conjunctuurstelsel positief bleef. Vervolgens ging die indicator gedurende twee maanden over naar neutraal, om vervolgens in de maand juli zelfs even negatief te worden en in augustus uiteindelijk weer op een neutraal stelsel uit te komen. Die evoluties wijzen op de somberte binnen het Brusselse economische klimaat, in de eerste plaats onder invloed van de slabakkende nationale en internationale conjuncturele context tijdens het eerste deel van dit jaar, zoals reeds beschreven in de voorgaande hoofdstukken. De geleidelijke, globale verbetering van zowel de nationale als de internationale economische activiteit in het tweede deel van dit jaar zou, als de logica gevolgd wordt, een impuls moeten geven aan de Brusselse activiteit en bijgevolg die conjuncturommekeerindicator weer positief moeten krijgen.

De analyse van de omzetcijfers uit verschillende sectoren, in detail uiteengezet in het volgende deel, toont aan dat de activiteitstakken uit de industriële productie en uit de rechtstreeks daarmee verbonden diensten in het laatste deel van het jaar niet echt tekenen van beterschap tonen, ondanks de lichte verbetering van het economisch klimaat buiten Brussel, ingezet sinds half 2013. De lichte verbetering van het conjunctuurklimaat buiten Brussel, die half 2013 werd ingezet, is die activiteitstakken schijnbaar niet echt ten goede gekomen. Daar komt bovendien bij dat die verbetering zich in de loop van de eerste helft van 2014 niet kon doorzetten.

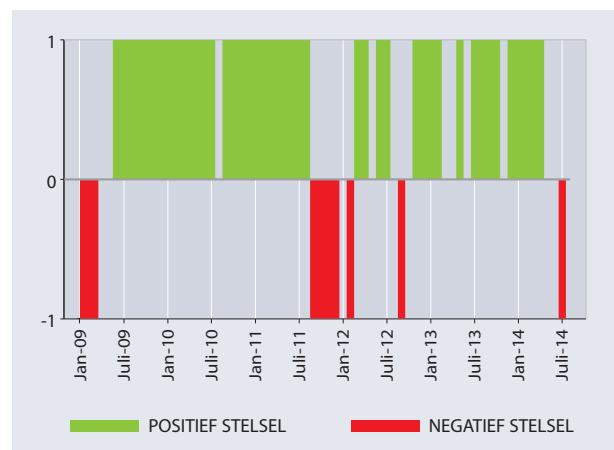
De takken uit de sector van de geavanceerde productiediensten, die doorgaans minder conjunctuurgevoelig zijn en met de nodige vertraging reageren, zijn op hun beurt niet allemaal gelijkaardig geëvolueerd. Zo bleef de tak 'Informatie en communicatie' de eerste vijf maanden van dit jaar in een negatieve conjuncturele situatie hangen, zonder geruststellende tekenen van een heropstanding. Met de activiteit binnen de tak van de 'Gespecialiseerde,

GRAFIEK 5: Synthetische conjunctuurindicator (op basis van gestandaardiseerde gegevens)

Bron: NBB – berekeningen BISA

GRAFIEK 6: Conjuncturommekeerindicator

Bron: BISA

wetenschappelijke en technische activiteiten' ging het in dezelfde periode dan weer wel de goede richting uit, zodanig zelfs dat ze in augustus weer op het peil zat van de langetermijntrend.

De activiteit binnen de 'Bouwnijverheid' en de 'Kleinhandel' ging er overigens op vooruit in het eerste deel van dit

¹⁴ Zie glossarium.

¹⁵ De laatste beschikbare maand bij de opmaak van deze Barometer.

¹⁶ Zie glossarium.

jaar. Voor de eerste tak is dat hoofdzakelijk toe te schrijven aan de milde weersomstandigheden in die periode. En wat de tweede betreft liggen vooral de toename van de consumptie bij de gezinnen en de relatieve verbetering van de Brusselse arbeidsmarkt aan de basis van de betere cijfers in de eerste helft van 2014.

• Analyse per activiteitstak

Zoals reeds aangegeven in de Conjunctuurbarometer van april 2014, en binnen een context van globale economische stilstand sinds midden 2011, moeten de gebruikelijke instrumenten voor conjunctuuranalyse omzichtig geïnterpreteerd worden. Ze verwijzen immers naar de langetermijntrend voor de economische groei, om daaruit variaties af te leiden met betrekking tot die groei en op die manier de conjunctuurcyclus te beschrijven. Welnu, de twee voorbije jaren was er gemiddeld gezien quasi een nulgroei, wat ver verwijderd is van de groeitrend van 2 % per jaar. Dat lijkt voor de periode die ons interesseert de periodes van conjunctuurverslapping te benadrukken in de gangbare grafieken. Ook al blijven de kwalitatieve aanwijzingen met betrekking tot de conjuncturele toestand van de Brusselse economie dan betrouwbaar, de omvang van de variaties mag niet direct geïnterpreteerd worden. De bijhorende commentaar zorgt ervoor dat de lezer de relatieve meting van die bewegingen en hun betekenis voor de conjuncturelevolutie beter kan beoordelen. Op termijn zal de terugval het mogelijk maken om te oordelen over de echte evolutie van de langetermijntrend, die te lijden zou kunnen hebben onder een langdurig zwakke groei.

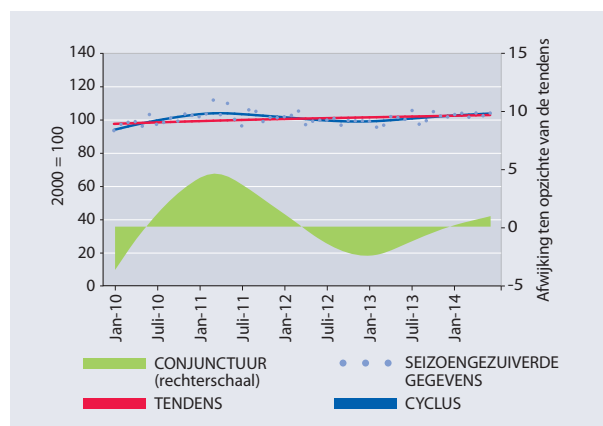
– Industriële productie en rechtstreeks verbonden diensten

Industrie

De conjunctuursituatie van de nationale industriële productie (grafiek 7) is verbeterd in het eerste deel van dit jaar. In juni¹⁷ lag het activiteitsniveau zelfs licht boven de langetermijntrend.

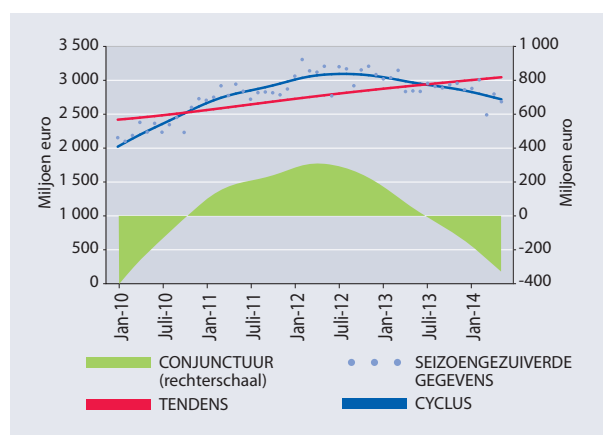
Wat het type geproduceerde goederen betreft is het indexcijfer voor de productie van consumptiegoederen in het tweede kwartaal met 7,1 % gestegen op kwartaalbasis, terwijl diezelfde index in het eerste kwartaal nog stagneerde. De productie-index voor intermediaire goederen en uitrusting viel in het tweede kwartaal dan weer terug met 2,0 %, na de stagnatie in het eerste kwartaal, omdat de productie van dat soort goederen doorgaans sterker conjunctuurgevoelig is.

GRAFIEK 7: **Conjuncturele evolutie van de nationale productie-index, Industrie (2000=100)**

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium — berekeningen BISA

GRAFIEK 8: **Conjuncturele evolutie van de omzet, Industrie, BHG (miljoen euro)**

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium — berekeningen BISA

Het omzetcijfer van de 'Verwerkende nijverheid' in Brussel (grafiek 8) zat in een neerwaartse spiraal gedurende de eerste vijf maanden van dit jaar. De conjunctuur buiten Brussel, die minder gunstig bleek dan verwacht in het eerste semester van 2014, zorgde logischerwijs voor een gelijkwaardige omzetelevolutie binnen de Brusselse 'Verwerkende nijverheid'. In tegenstelling tot het nationale niveau, waar de activiteit niettemin lichtjes lijkt te verbeteren na de heropflakking in het tweede deel van 2013, lijkt Brussel geen duidelijke tekenen van herstel te vertonen.

In de drie laatste beschikbare maanden hield de omzet binnen de productietakken voor consumptiegoederen globaal genomen stand¹⁸ op jaarbasis, vermoedelijk dankzij de gelijkblijvende consumptie van de gezinnen en binnen

¹⁷ Meest recente gegevens bij de opmaak van deze Barometer.

¹⁸ Het gaat om de maanden maart, april en mei 2014 en bij uitbreiding voor het volledige tweede kwartaal.

de overheid. Voor de productie van uitrustingsgoederen, vooral binnen de auto-industrie, viel de omzet wel sterk terug.

In mindere mate hadden ook de activiteitstakken binnen de productie van intermediaire goederen, zoals vercooking, raffinage en de chemische industrie, te kampen met een dalende omzet. De productie van dat soort goederen is altijd al conjunctuurgevoelig geweest.

De gunstigere vooruitzichten voor de Belgische en Brusselse bedrijven wat betreft de buitenlandse vraag aan België in de tweede helft van dit jaar, doen verhopend dat de situatie van de Brusselse industrie geleidelijk zal verbeteren in de tweede jaarhelft¹⁹.

Bouwsector

De conjunctuursituatie binnen de ‘Bouwnijverheid’ (grafiek 9) was enorm positief tijdens het eerste deel van dit jaar, meer bepaald dankzij het zachte weer en de groei van de investeringen in huizen tijdens het eerste kwartaal van 2014.

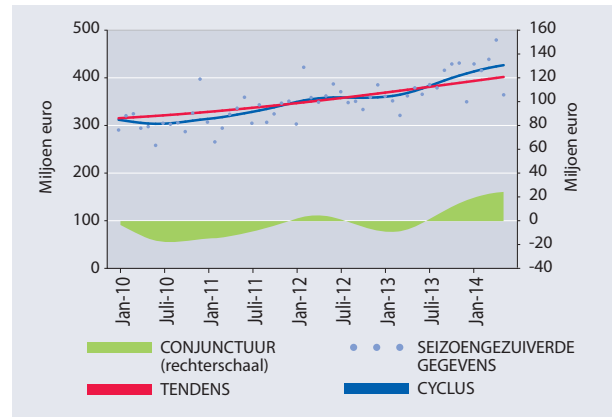
De resultaten van de enquêtes²⁰ van de NBB met betrekking tot de beoordeling van het orderbestand (grafiek 10) lijken echter aan te geven dat de activiteit de komende maanden zal afnemen. Bovendien zijn de investeringen in huizen op Belgisch niveau lichtjes teruggenomen in het tweede kwartaal, wat uiteraard een invloed zal hebben op de activiteit binnen deze sector. Uiteindelijk zou het activiteitsniveau geleidelijk weer moeten uitkomen op het langetermijngemiddelde.

Transport en opslag

De evolutie van deze sector, die nauw verbonden is met de productieactiviteit en dus conjunctuurgevoelig is, volgde hetzelfde traject als dat van de industrie tijdens het eerste deel van dit jaar.

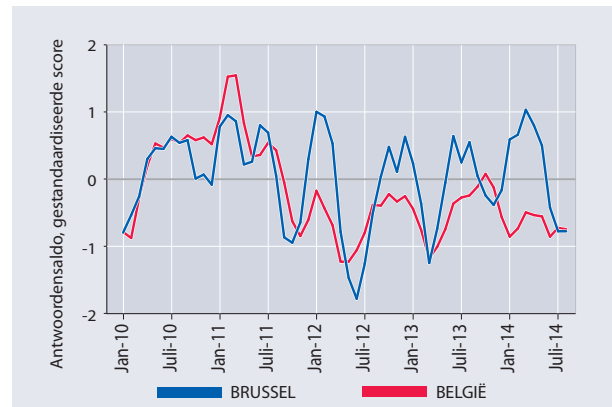
De activiteit binnen deze tak bleef immers gedurende de hele periode in de negatieve cijfers, met februari en maart als dieptepunten (grafiek 11). Die evolutie ligt in de lijn van de conjunctuursituatie buiten Brussel. Als de heropleving nog versterkt in het tweede deel van 2014, dan zou de omzet binnen deze activiteitstak weer in de buurt van het langetermijngemiddelde kunnen uitkomen.

GRAFIEK 9: Conjuncturele evolutie van de omzet, Bouw, BHG (miljoen euro)

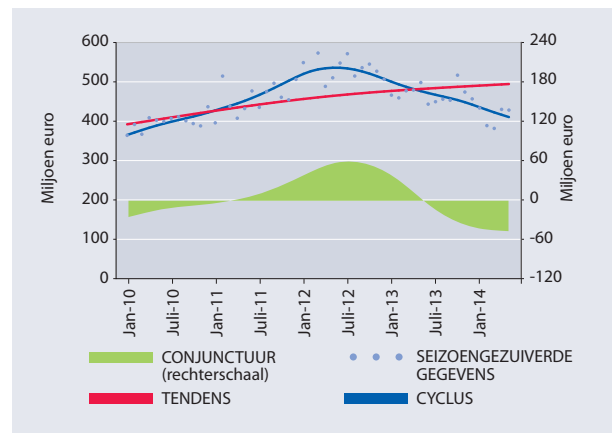
Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium – berekeningen BISA

GRAFIEK 10: Evaluatie van de orderboekjes in de bouw, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde)

Bron: NBB – berekeningen BISA

GRAFIEK 11: Conjuncturele evolutie van de omzet, Vervoer en Opslag, BHG (miljoen euro)

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium — berekeningen BISA

¹⁹ De Belgische productie is immers vooral exportgericht.

²⁰ Zie glossarium.

Groothandel

Net zoals binnen de sector 'Transport en opslag' hangt de evolutie van de 'Groothandel' (grafiek 12) sterk samen met de conjunctuurevoluties van de productie. Het is met andere woorden logisch dat het omzetcijfer binnen deze tak in dezelfde lijn als de 'Industrie' evolueerde. Voor deze tak valt wel iets op in vergelijking met de takken 'Transport en opslag' en 'Verwerkende nijverheid': de langetermijncurve verloopt veel minder steil en lijkt sinds half 2012 zelfs af te vlakken. Dat ligt meer bepaald aan het beperkte ontwikkelingspotentieel binnen het Gewest, bij gebrek aan voldoende ruimte.

Na de aanhoudende verbetering in de vooruitzichten voor de vraag binnen de 'Handel' (grafiek 13), die in het laatste kwartaal van 2013 was ingezet en bleef voortduren tot februari van dit jaar, volgde er toch weer een terugval, en dat tot in augustus. Uit die neerwaartse trend, versterkt door een conjunctuurklimaat dat tijdens de eerste jaarhalf onder de verwachtingen bleef, valt nergens op te maken dat de activiteit binnen de 'Groothandel' de komende maanden weer met de groei zal aanknopen. Het wordt al zeker wachten tot eind 2014 voor de activiteit weer heropbloeit.

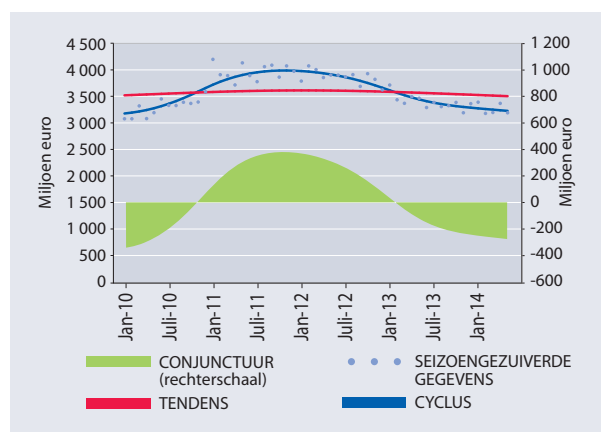
- Geavanceerde productiediensten

Zoals beschreven in de Barometer van april 2014 is het aandeel van de sector van de geavanceerde productiediensten het hoogst in de Brusselse toegevoegde waarde (46 % in 2012 tegenover 31 % in Vlaanderen en 28 % in Wallonië), omwille van de administratieve en politieke specialisatie in onze hoofdstad. De gewestelijke economische activiteit wordt dus sterker beïnvloed door de ontwikkelingen binnen deze activiteitstak.

Omdat ze minder afhankelijk zijn van de industriële productie zijn de dienstgerelateerde activiteitstakken minder conjunctuurgevoelig. Echter, in geval van een heel negatieve conjunctuursituatie, denken we maar aan de crisis van 2009, of in tijden van een langdurige sombere conjuncturele context, zoals dat het geval is sinds half 2011, zijn de negatieve gevolgen van het conjunctuurklimaat ook te voelen binnen die sectoren.

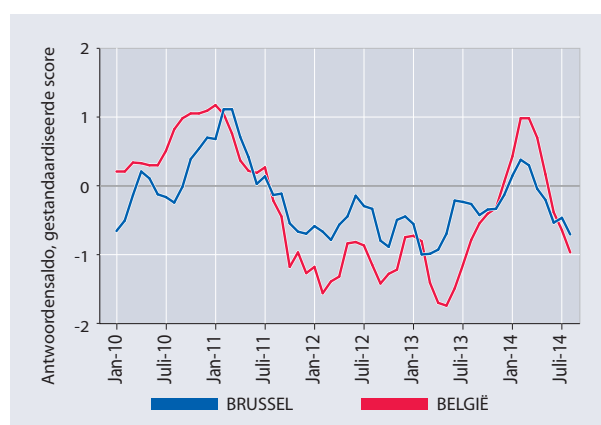
Terwijl de lichte verbetering in het internationale economische klimaat, ingezet in het tweede deel van 2013, geen

GRAFIEK 12: **Conjuncturele evolutie van de omzet, Groothandel, BHG (miljoen euro)**

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium — berekeningen BISA

GRAFIEK 13: **Vooruitzichten inzake de vraag op drie maanden in de handel, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde)**

Bron: NBB – berekeningen BISA

merkbaar effect heeft gehad voor de sector 'Informatie en communicatie' in het eerste deel van dit jaar, was er binnen de 'Gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten' wel een impact te merken.

Informatie en communicatie

Deze activiteitstak omvat wat we doorgaans de activiteiten verbonden aan de Informatie- en Communicatietechnologieën noemen. Het omzetcijfer voor deze sector (grafiek 14) had gedurende het hele eerste deel van 2014 te kampen met een negatieve conjunctuurfase, weliswaar met gegevens gezuiverd van seizoensinvloeden die toch nog dicht aanleunden bij de langetermijntrend.

Die evolutie is toe te schrijven aan het sombere conjuncturele klimaat dat nu al sinds half 2011 heerst en die nog steeds negatieve gevolgen heeft voor de geavanceerde diensten. De bescheiden heropleving die sinds half 2013 was ingezet en weliswaar minder dynamisch bleek dan voorzien in het eerste deel van 2014, heeft geen enkele merkbare invloed gehad op de activiteit binnen deze sector. ICT-gerelateerde activiteiten reageren doorgaans evenwel vrij snel bij een duidelijke heropleving van de activiteit; het is dus afwachten en hopen tot eind 2014 of zelfs begin 2015 voor er een verbetering te bespeuren valt binnen de sector.

Andere niet-financiële diensten aan ondernemingen

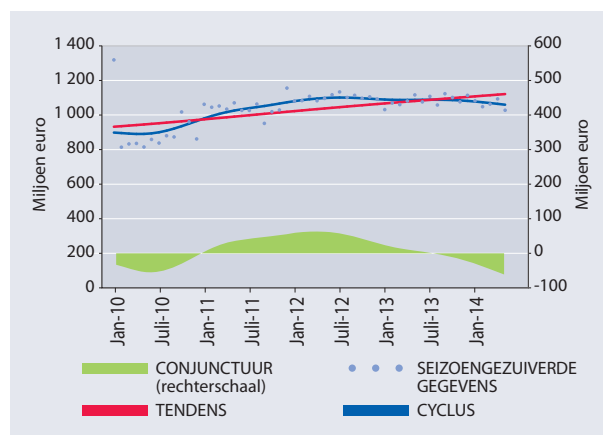
Deze sector groepeert de ‘Gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische diensten’ en de ‘Administratieve en ondersteunende activiteiten’. Gezien de status van Brussel als administratief en politiek centrum is het normaal dat deze activiteitstak in termen van aandeel van de toegevoegde waarde een van de belangrijkste is van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (13 % in 2012²¹).

Deze activiteitstak is algemeen gesproken weinig cyclisch, met omzetcijfers die voortdurend schommelen rond de langetermijntrend (grafiek 15).

In tegenstelling tot de ‘Informatie en de communicatie’ merken we binnen deze sector wel een verbetering van de conjunctuursituatie. In dit geval heeft de lichte heropleving van de economische activiteit, ingezet sinds half 2013, wel een positief effect gehad op de activiteit, in die mate dat in 2014 de conjunctuurcyclus van de sector weer gelijk liep met de langetermijntrend.

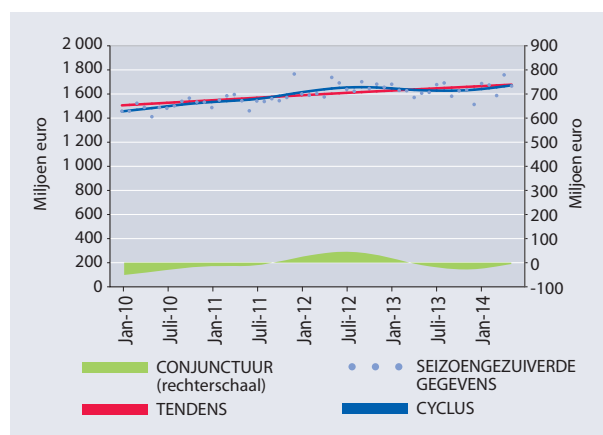
De indicator inzake de activiteitsprognoses voor de diensten, gebaseerd op de enquêtes bij de ondernemingen (grafiek 16), kende een opwaartse trend tussen januari en juli van dit jaar. In augustus volgde er dan een lichte terugval, te wijten aan het feit dat de economische resultaten voor het tweede kwartaal onder de verwachtingen bleven. Derhalve mogen we verwachten dat de activiteit binnen deze activiteitstak de komende maanden rond het langetermijngemiddelde zal blijven schommelen en dat gemiddelde pas duidelijk zal overschrijden op het einde van het jaar, als de heropleving zich tenminste doorzet in het tweede semester.

GRAFIEK 14: Conjuncturele evolutie van de omzet, Vastgoed, Information en Communicatie, BHG (miljoen euro)

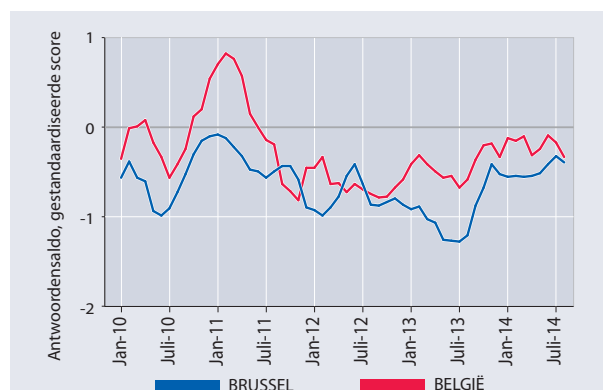
Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium — berekeningen BISA

GRAFIEK 15: Conjuncturele evolutie van de omzet, Vastgoed, Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten; Administratieve en ondersteunende diensten, BHG (miljoen euro)

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium — berekeningen BISA

GRAFIEK 16: Activiteitsvooruitzichten bij de diensten, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)

Bron: NBB – berekeningen BISA

²¹ Meest recente gegevens bij de opmaak van deze Barometer.

Financiële diensten

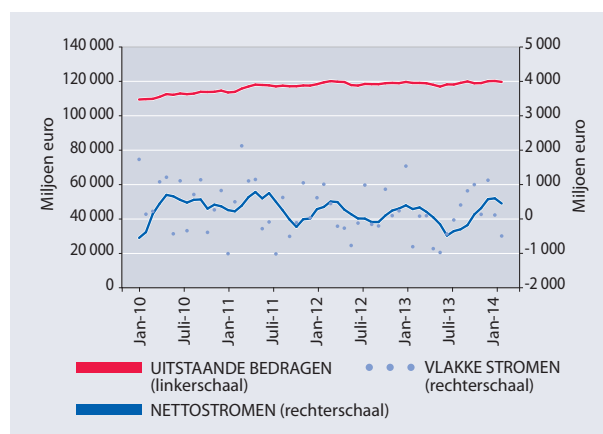
Wat de financiële diensten betreft is Brussel een bijzonder geval binnen België. De concentratie van dat soort activiteiten is er niet enkel hoger, ze is ook van een andere aard. De aanwezigheid van centrale of regionale zetels van grote bedrijven leidt tot een sterkere activiteit van wholesale- en investeringsbanken, die sterk verschilt van de handels- en detailactiviteit op de rest van het grondgebied.

Deze sector valt dan ook moeilijker kwantitatief te vatten omdat dit soort diensten globaal genomen niet is onderworpen aan de btw. De activiteiten van deze sector komen evenmin aan bod in de conjunctuurenquêtes van de NBB. We hebben dus moeten teruggrijpen naar alternatieve indicatoren om de bemiddelingsmarge te beoordelen, een van de bepalende determinanten voor de toegevoegde waarde van deze sector. Die marge schommelt volgens het volume van uitstaande kredieten²² (grafiek 17), van het rentever-schil tussen leningen op middellange of lange termijn (hier vertegenwoordigd door de rente op de staatsleningen op 10 jaar) en van de interbancaire financiering op korte termijn (Euribor op 3 maanden) (grafiek 18). Ook het niveau van de rentevoeten voor obligaties is een belangrijke indicator om het operationele klimaat voor verzekeringsbedrijven (en in het bijzonder voor levensverzekeringen) te beoordelen.

Nadat ze tot en met september 2013 licht waren gestegen, zijn de rentes waaraan België en haar voornaamste Europese handelspartners geld lenen weer wat gedaald tot in februari 2014. In dezelfde periode bleven de herfinancieringsrentes van de banken laag, hoewel ze licht waren gestegen in de loop van de tweede helft van het jaar en zo voor een bescheiden daling van de bankbemiddelingsmarge hadden gezorgd (grafiek 18), die in februari 2014 op hetzelfde niveau zat als in januari 2013.

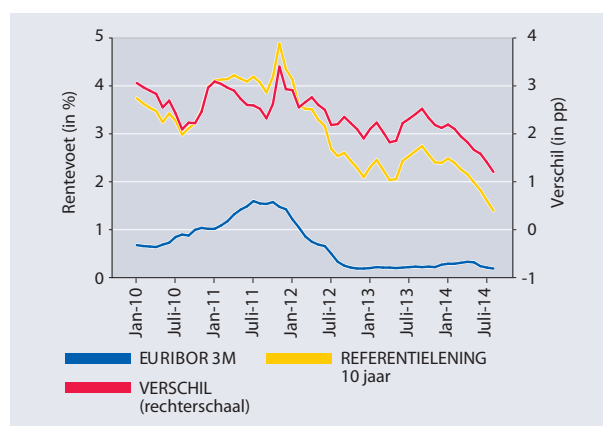
De uitstaande kredieten bij financiële instellingen (grafiek 17) evolueerden in de lijn van die obligatiesituatie: op het laagste punt van de conjunctuur midden 2013 nam het bedrag aan uitstaande kredieten gevoelig terug, parallel met een verstrakking van de rentevoeten. Die relatieve spanning op de kredietmarkt werd vervolgens snel weer teniet gedaan tijdens de laatste maanden van 2013 en begin 2014, met een nieuwe toename van de uitstaande kredieten op het moment dat er een relatieve daling was van de rentevoeten. De parallel met de conjunctuursituatie kan duidelijk getrokken worden, en de recente dynamiek lijkt te wijzen op een heropleving van de bedrijfsinvesteringen, wat onvermijdelijk zal leiden tot een hogere kredietvraag binnen een context met comfortabele bemiddelingsmarges. Op korte termijn ziet het er

GRAFIEK 17: **Uitstaande bedragen en effectieve kredietstromen, België (miljoen euro)**

Bron: NBB – berekeningen BISA

GRAFIEK 18: **Referentierentevoet voor de bankbemiddelingsmarge**

Bron: NBB – berekeningen BISA

duus goed uit voor de evolutie van de toegevoegde waarde binnen de financiële sector.

– Diensten aan personen

De diensten waar het hier over gaat zijn doorgaans weinig conjunctuurgevoelig, net zoals de geavanceerde productiediensten voor ondernemingen. De redenen daarvoor lopen wel uiteen. In dit geval hang de activiteit hoofdzakelijk af van het consumptiegedrag van de gezinnen en niet van dat van de bedrijven. Omdat gezinnen de neiging hebben om hun consumptiepatroon af te vlakken, zijn de conjunctuurevoluties van deze activiteiten doorgaans minder uitgesproken.

²² Zie glossarium.

Kleinhandel

Binnen de ‘Kleinhandel’ ging de conjunctuursituatie er tot mei van dit jaar op vooruit (grafiek 19). De heropleving van de activiteit binnen deze sector hebben we te danken aan de gelijkblijvende consumptieve bestedingen van de Belgische gezinnen, alsook aan de relatieve verbetering op de arbeidsmarkt in de tweede helft van het jaar.

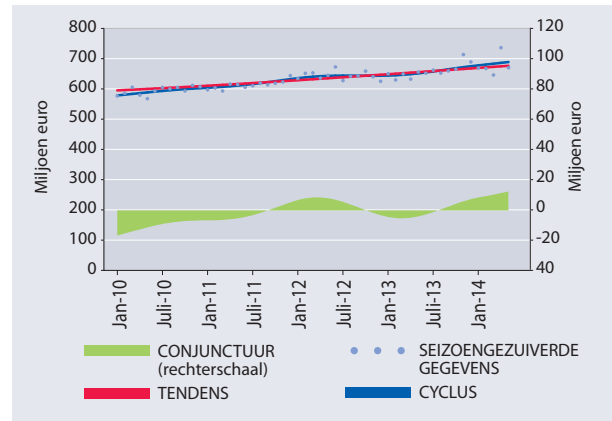
Na de stijging tussen april en juli van dit jaar, wijzen de resultaten van de enquêtes bij de Brusselse en Belgische gezinnen²³ met betrekking tot hun vooruitzichten inzake grote aankopen (meubels, televisie, wasmachine, computer enz.) weliswaar op een lichte terugval in augustus (grafiek 20). Niettemin zouden we in elk geval mogen rekenen op een verdere verbetering van de conjunctuursituatie in de komende maanden.

• **Ondernemingsdemografie**

Zoals blijkt uit grafiek 21 was er begin 2014 een opvallende breuk in de statistische reeks met betrekking tot het aantal **actieve ondernemingen**²⁴. Sinds 1 januari van dit jaar moet er op de meeste diensten van advocaten immers btw worden aangerekend. Die advocaten worden vanaf nu dus ook opgenomen in de administratieve databank van btw-plichtigen, wat voor een aanzienlijke stijging in het aantal actieve ondernemingen heeft gezorgd. Volgens die bron telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op 30 juni 2014 93.579 ondernemingen, een stijging van 6,2 % ten opzichte van vorig jaar. Dat komt neer op een toename van om en bij de 5.400 ondernemingen, die grotendeels is toe te schrijven aan de nieuwe btw-regeling voor advocaten. Die verandering heeft een sterke invloed gehad op de cijfers voor Brussel, vermits het verschil in groei van het ondernemingenbestand, dat het Gewest de voorbije jaren al gunstig gezind was, nog verder werd uitgediept in het eerste en het tweede kwartaal van 2014. In 2013 lag de gemiddelde groei van het aantal ondernemingen in Brussel op jaarbasis 0,7 pp boven het nationale niveau. Voor de eerste zes maanden van 2014 bedroeg dat gemiddelde zelfs 2,9 pp. Een resultaat dat logisch lijkt, aangezien de concentratie van activiteiten door advocaten op het gewestelijk grondgebied vrij hoog ligt vergeleken met de rest van het land.

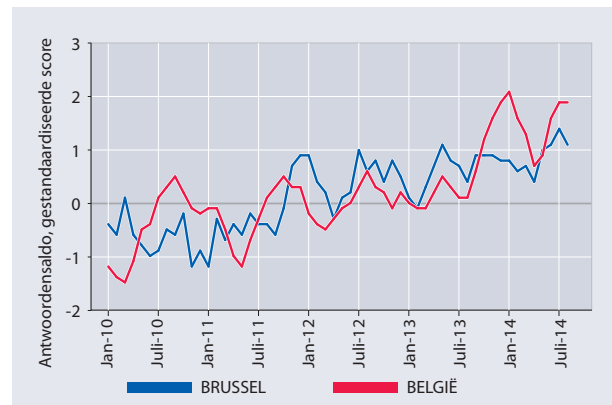
Tijdens de eerste helft van 2014 werden er administratief gezien 9.610 **nieuwe ondernemingen**²⁵ opgericht in Brussel. Dat cijfer werd de hoogte ingejaagd door de invoering van de btw-plicht voor advocaten, waarvan eerder al sprake, wat het lastig maakt om de ruwe administratieve gegevens in de tijd met elkaar te vergelijken. Die verhoging deed zich vooral voor in het eerste kwartaal, aangezien de nieuwe wetgeving op 1 januari van dit jaar van kracht werd

GRAFIEK 19: Conjuncturele evolutie van de omzet, Kleinhandel, BHG (miljoen euro)

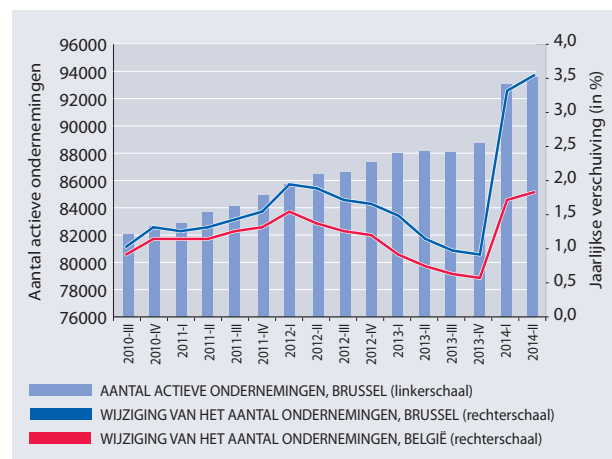
Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium – berekeningen BISA

GRAFIEK 20: Vooruitzichten inzake belangrijke aankopen van de Brusselse gezinnen (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde)

Bron: NBB – berekeningen — BISA

GRAFIEK 21: Aantal actieve ondernemingen, 2010-2014

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium ; berekeningen BISA

²³ Zie glossarium.

²⁴ De gegevens die hier aan bod komen hebben enkel betrekking op de bedrijven die btw-plichtig zijn en in die hoedanigheid ook geregistreerd staan in de Kruispuntbank voor Ondernemingen.

²⁵ Zie glossarium.

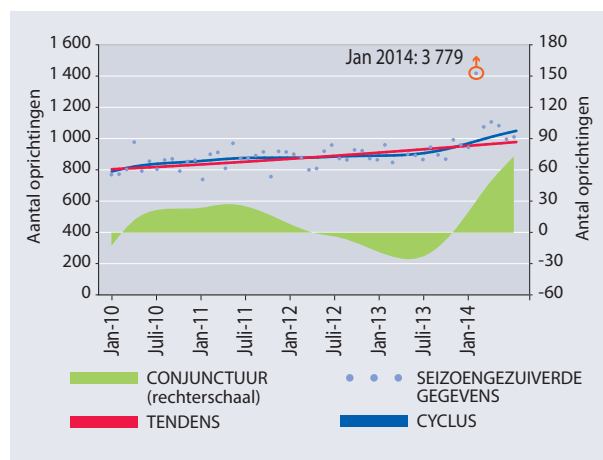
(+128,6 % ten opzichte van het eerste kwartaal van 2013). Zoals reeds gezegd was die verandering het sterkst voelbaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waar de toename duidelijk hoger was dan op nationale schaal. In het tweede kwartaal van 2014 was de impact op statistisch vlak al niet meer significant en lag het aantal oprichtingen weer in de lijn van de gebruikelijke cijfers. De oprichtingsgraad²⁶ voor de periode tussen april en juni 2014 komt voor Brussel uit op 3,2 %. Het komt erop neer dat er tijdens die drie maanden in het Gewest 3,2 ondernemingen werden opgericht op 100 actieve ondernemingen, een percentage dat duidelijk boven het Belgische gemiddelde van 2,3 % ligt, zoals trouwens al het geval was voor de gehele geanalyseerde periode.

Een gepaste statistische verwerking maakt het mogelijk om de knik in de reeks te neutraliseren, zodat de conjunctuurevolutie voor de oprichting van nieuwe ondernemingen in Brussel alsnog geanalyseerd kan worden (grafiek 22).²⁷ Sinds november 2013 zit het aantal oprichtingen in een positieve conjunctuurtrend, een evolutie die zich ook in de eerste zes maanden van 2014 doorzette, binnen een context gekenmerkt door een bescheiden heropstanding van de Brusselse economie. Het positieve verschil met de langetermijntrend werd snel groter tijdens die periode, om op het einde van het tweede kwartaal zelfs uit te komen op de hoogste waarde sinds begin 2007.

Tussen januari en juni 2014 legden er 4.660 **ondernemingen** uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest **de boeken neer**²⁸. Dat cijfer groeit nu al vier opeenvolgende semesters, al merken we wel een duidelijke vertraging in de eerste helft van 2014: daar bedroeg de toename op jaarbasis slechts 5,0 %, terwijl dat percentage voor beide semesters van 2013 nog op 14 % uitkwam. Het aantal ondernemingen dat haar activiteiten heeft stopgezet, nam ook op nationale schaal toe tijdens de eerste zes maanden van 2014, al gaat het daar om een veel minder uitgesproken stijging (+2,3 % ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar). Ook daar is er een vertraging merkbaar in vergelijking met 2013. Net zoals voor de oprichting van bedrijven ligt ook de stopzettingsgraad in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest²⁹ hoger dan het percentage voor heel België. Zo waren er tussen april en juni 2014 2,6 stopzettingen op 100 actieve ondernemingen in Brussel, tegenover 2,1 % op nationaal vlak.

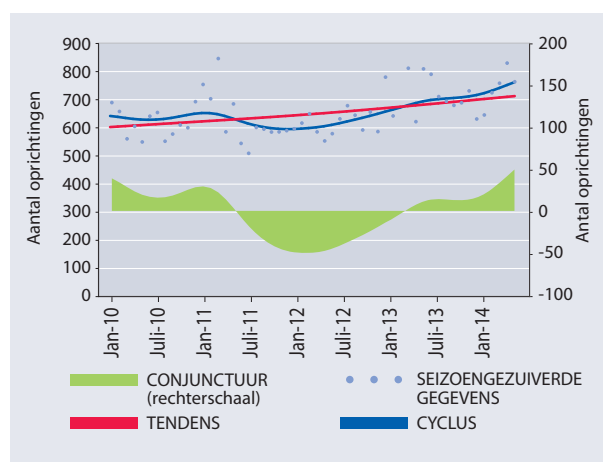
Uit de conjunctuuranalyse blijkt dat de stopzettingsgraad sinds april 2013 in het rood zit, een situatie die nagenoeg stabiel bleef tijdens de tweede helft van dat jaar. In de eerste zes maanden van 2014 volgde er dan een verdere verslechtering – vooral in het tweede kwartaal was die zeer uitgesproken – aangezien de cycluscurve ver boven de langetermijntrend uitkwam.

GRAFIEK 22: **Conjuncturele evolutie van de bedrijfsoprichtingen, BHG**

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium — berekeningen BISA

GRAFIEK 23: **Conjuncturele evolutie van de bedrijfsstopzettingen, BHG**

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium — berekeningen BISA

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft twee moeilijke jaren achter de rug, gekenmerkt door een licht negatieve (-0,2 % voor het bbp in 2012) of heel bescheiden (+0,3 % in 2013) economische groei. Binnen die context is het aantal oprichtingen van nieuwe ondernemingen geleidelijk beginnen vertragen en was er zelfs een lichte terugval in 2013, na een aantal jaren van permanente toename. Daarnaast heeft de wankel economische context het aantal stopzettingen in 2013 sterk de hoogte ingejaagd. De verwachte heropleving van de economie in 2014, zij het dan bescheiden, en de vooruitzichten op een wat sterkere groei in de loop van 2015 doen vermoeden dat het aantal oprichtingen de komende maanden weer een hoger niveau zal halen. Waar-

²⁶ Zie glossarium.

²⁷ Heel concreet wordt de plotse toename van het aantal btw-plichtigen in januari 2014 gezien als een *uitschieter* die apart wordt bijgesteld in het model.

²⁸ Zie glossarium.

²⁹ Zie glossarium.

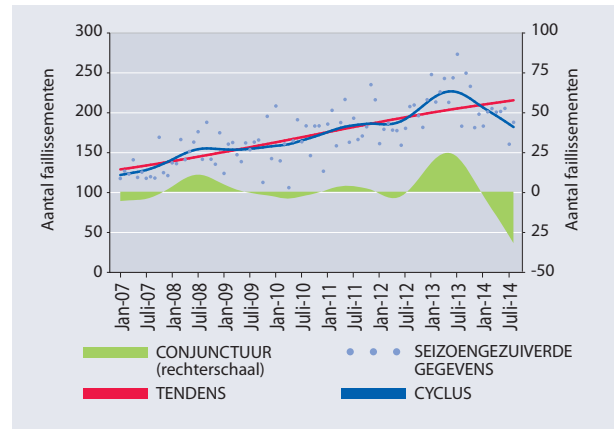
schijnlijk zal die heropleving echter nog te zwak blijken om ook in het aantal stopzettingen een gevoelige verbetering teweeg te brengen, waardoor dat aantal op korte termijn vrij hoog zal blijven.

En toch, zelfs zonder rekening te houden met de tijdelijke piek door de invoering van de btw-plicht voor advocaten en ondanks de hardnekkige toename van het aantal stopzettingen, blijft het verschil tussen oprichtingen en stopzettingen positief in Brussel, net zoals voor de totale onderzochte periode. Tijdens het tweede kwartaal van 2014 waren er netto genomen 561 oprichtingen op Brussels grondgebied, een resultaat dat opmerkelijk hoger ligt ten opzichte van dezelfde periode het jaar voordien (291 stuks). Die oprichtingen verklaren waarom het totaalbestand met actieve ondernemingen in Brussel is toegenomen. De toename van dat bestand wordt ook beïnvloed door de ondernemingen die verhuizen tussen de drie Gewesten of vanuit en naar het buitenland. In het geval van Brussel is het migratiesaldo negatief voor de volledige verslagperiode, in die zin dat het aantal ondernemingen dat het Gewest verlaat hoger is dan het aantal ondernemingen dat naar hier verhuist. Die factor draagt er dus toe bij dat de groei van het Brusselse ondernemingenbestand vertraagt. Tijdens de eerste helft van 2014 verhuisden 1.182 bedrijven naar Brussel, 1.284 ondernemingen verlieten het grondgebied.

Tussen januari en juni 2014 werden er in het Brussels Gewest 1.070 bedrijven **failliet**³⁰ verklaard. Dat zijn er 273 minder dan in dezelfde periode het jaar voordien, ofwel een daling van 20,3 %. Die daling van het aantal faillissementen was al in het vierde kwartaal van 2013 ingezet, om vervolgens in het eerste en het tweede kwartaal van 2014 nog verder te dalen (met respectievelijk 15,2 % en 24,9 % op jaarbasis). Ook in Vlaanderen nam het aantal faillissementen af tijdens de eerste zes maanden van dit jaar, al was de daling daar iets minder sterk (-3,4 % op jaarbasis), terwijl in Wallonië dat aantal bleef groeien (+8,7 %). Ondanks die verbetering blijft het faillissementniveau in Brussel aanzienlijk na de sterke stijging van de voorbije jaren. Ten opzichte van het eerste semester van 2007 gaat het om een toename van 41,3 %, een percentage dat identiek is aan het nationale gemiddelde.

In grafiek 24 merken we dat de trendcurve nog steeds sterk de hoogte ingaat. De faillissementcyclus is evenwel gunstig geëvolueerd sinds juni 2013, al lag hij tot het einde van dat jaar boven de trend. Pas vanaf januari 2014 kwam de cyclus weer onder de trend uit, een evolutie die zich vervolgens sterker doorzette gedurende de hele eerste helft van dit jaar. De meest recente vaststellingen voor juli en augustus 2014, gezuiverd van seizoensschommelingen, bevestigen die positieve conjunctuurfase. Voor die laatste twee maanden

GRAFIEK 24: **Conjuncturele evolutie van de faillissementen, BHG**

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium — berekeningen BISA

den komt de cycluscurve weer uit op waarden die sinds midden 2011 niet meer waren vastgesteld.

In het eerste semester van 2014 steeg het aantal faillissementen³¹ in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tot 1,2 %, duidelijk boven het nationale percentage (0,7 %) vastgesteld voor de hele geanalyseerde periode. Dat komt neer op 1 bedrijf op 86 actieve Brusselse ondernemingen dat de boeken neerlegt, tegenover 1 op 145 op Belgisch niveau. In Brussel is het risico dat een actieve onderneming failliet gaat met andere woorden 70 % hoger dan het nationale gemiddelde. De voorbije jaren was die kloof nog groter, maar doordat de advocaten nu ook opgenomen zijn in het bestand met btw-plichtige ondernemingen (zie eerder) is het moeilijk om een deugdelijke vergelijking te maken met de resultaten van voor 2014.

Een aantal factoren verklaren deels dat hogere faillissementrisico in Brussel. Allereerst is er de ondernemingsdemografie, die net zoals in andere grootsteden ook in Brussel heel dynamisch is: er zijn heel wat bewegingen van bedrijven, zowel 'inkomende' als 'uitgaande' (zie de cijfers over de oprichtingen, stopzettingen, immigraties en emigraties die hierboven worden toegelicht). Die sterke ondernemersdynamiek vertaalt zich in een verhoogde faillissementskans op het gewestelijk grondgebied. Enerzijds stellen we vast dat het risico dat een bedrijf de boeken moet neerleggen het hoogst is de eerste jaren na de oprichting. Welnu, Brussel telt een hoog aantal jonge ondernemingen, opgericht in de voorbije jaren. Anderzijds is de concentratie van ondernemingen in moeilijkheden doorgaans hoger in grootsteden. Merk ook op dat de faillissementen slechts een deel uitmaken van het totale aantal stopzettingen. In Brussel is dat aandeel evenwel duidelijk hoger dan op nati-

³⁰ Het aantal faillissementen is gebaseerd op de aangiften van de rechtbanken van Koophandel, aangevuld met de informatie uit het bedrijvenregister van de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie. De statistische populatie wordt gevormd door de bedrijven die vallen onder de faillissementswet.

³¹ Zie glossarium.

onale schaal. Tijdens de eerste zes maanden van 2014 was een stopzetting op vier binnen het Brussels hoofdstedelijk gewest een faillissement, terwijl die verhouding op Belgisch niveau 1 op 6 is.

In het eerste semester van 2014 waren de sectoren waar bedrijven het vaakst de boeken neerlegden de Handel (29,4 % van het totaal), de Horeca (16,9 %) en de Bouwnijverheid (14,1 %). Om en bij de zes faillissementen op tien komen uit één van die drie sectoren, een verhouding die iets lager is dan op nationale schaal. Binnen de Handel neemt het aantal faillissementen nu al drie opeenvolgende kwartalen af, en dat steeds opvallender. De daling op jaarbasis klokte af op respectievelijk 14,6 % en 16,9 % voor het eerste en het tweede kwartaal van 2014. Tussen januari en juni gingen er 304 bedrijven failliet in deze sector. Ook de Horeca zit in een opwaartse spiraal sinds het derde kwartaal van 2013, maar de daling in de eerste helft van 2014 bleek nog sterker uitgesproken. Globaal genomen zagen 181 ondernemingen uit deze sector zich genoodzaakt om de boeken neer te leggen tijdens deze periode, dat is 23,3 % minder dan een jaar eerder. Voor het Brusselse bouwwezen zette de heikele situatie zich door voor het eerste kwartaal van 2014: het aantal faillissementen bleef er toenemen (+3,9 %), al was de stijging wel iets minder sterk dan in de twee voorgaande kwartalen. De verbetering kwam er in het tweede kwartaal van dit jaar, met een daling van maar liefst 20,0 % op jaarbasis. Tijdens de eerste zes maanden van 2014 werden in totaal 151 Brusselse bouwbedrijven failliet verklaard.

Verschillende activiteitstakken waar de faillissementsgraad minder uitgesproken is, zagen hun situatie nog wat verbeteren in de eerste helft van 2014. Het gaat meer bepaald om de sectoren 'Transport en opslag' (-46,6 % op jaarbasis), 'Gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten' (-32,1 %) en de 'Administratieve en ondersteunende diensten' (-25,6 %). Binnen dit wat gunstiger klimaat vormt de 'Verwerkende nijverheid' de uitzondering: na een goed 2013 (daling van 10 % ten opzichte van het jaar ervoor) stak de toename van het

aantal faillissementen in de eerste helft van 2014 toch weer de kop op (+19,4 % op jaarbasis).

Terwijl het aantal stopzettingen in Brussel tussen januari en juni van dit jaar globaal genomen naar omlaag ging ten opzichte van vorig jaar, is het banenverlies dat gepaard ging met die faillissementen wel toegenomen. Zo gingen er als gevolg van de 1.070 faillissementen in Brussel in het eerste semester 2.425 banen verloren. Dat is een stijging van 7,7 % op jaarbasis. Op nationaal niveau verloren in dezelfde periode 13.470 mensen hun baan door een faillissement, een cijfer dat lichtjes daalt ten opzichte van vorig jaar (-1,1 %).

In zijn laatste prognoses heeft het Federaal Planbureau de groeicijfers voor de Belgische economie voor 2014 en 2015, die al redelijk bescheiden waren, nog wat naar beneden bijgesteld. Het economische klimaat zal gunstiger zijn dan de voorbije twee jaren, maar na de enorme toename van het aantal faillissementen in de voorbije jaren zal die heropleving waarschijnlijk niet volstaan om dat aantal terug te brengen tot op het niveau van voor de crisis. Recente ontwikkelingen lijken niettemin aan te geven dat het ergst achter de rug is in Brussel en in Vlaanderen, terwijl het aantal faillissementen in Wallonië toch nog blijft toenemen. Het is wachten op de cijfers van de volgende maanden om te zien of de verbetering zich doorzet. Wat de ongunstige factoren betreft zijn er de voorbije jaren heel wat nieuwe ondernemingen opgericht in Brussel. Dat maakt dat er dus ook meer potentiële faillissementskandidaten zijn, wetende dat voor de jongste bedrijven dat risico het hoogst is, temeer omdat men verwacht dat het bbp maar beperkt zal groeien. Wat de toegang tot bankkredieten betreft is de beoordeling door de ondernemingen duidelijk verbeterd voor wat de rentevoeten betreft, maar blijft ze grotendeels negatief op het vlak van toekenningsvoorwaarden voor een krediet (kosten, volume en vereiste waarborgen). Anderzijds stemt het verbeterde betalingsgedrag tussen de ondernemingen in de eerste helft van 2014 tot een zeker optimisme voor de komende maanden, in die zin dat deze factor een positieve invloed heeft op de financiële gezondheid van bedrijven en dus op hun overlevingskansen.

2.1 Arbeidsmarkt

• Werkgelegenheid

– Recente evolutie

De meest recente officiële gegevens over de interne werkgelegenheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben betrekking op het jaar 2012. Dat jaar steeg de Brusselse interne werkgelegenheid³² nauwelijks (+0,1 %, goed voor een netto banencreatie van niet meer dan 700 jobs), tot 693.591 banen. Die heel lichte toename is dan nog uitsluitend te danken aan de groei van het aantal zelfstandigen (+4 %), de bezoldigde werkgelegenheid ging er dat jaar immers op achteruit (-0,3 %). Er was een netto banenverlies in vrijwel alle sectoren, enkel de ‘Gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten’, de ‘Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening’, de ‘Informatie en communicatie’ en de ‘Bouwnijverheid’ hebben positief bijgedragen tot de groei van de Brusselse werkgelegenheid.

Er moet met andere woorden worden teruggegrepen naar indirecte indicatoren om een beeld te kunnen vormen van de recentere evolutie in de Brusselse werkgelegenheid. In het volgende deel zien we dat de analyse van die indicatoren doet vermoeden dat de Brusselse arbeidsmarkt de economische en financiële crisis van 2009 en de daaropvolgende verslapping van de economische activiteit nog steeds niet te boven is, al is de verslechtering wel een halt toegeeroepen. Na een evolutie gekenmerkt door een ‘dubbel dieptepunt’ (twee periodes van terugval in 2008-2009 en in 2012-2013, met daartussen een heropleving van de conjunctuur in 2010-2011), klimt de arbeidsmarkt inderdaad maar heel traag uit het dal. Hoewel alle indicatoren opnieuw op groen staan, blijft het groeipercentage voor het overgrote deel nog te laag.

Een van de indirecte indicatoren die het mogelijk maken om een beeld te vormen van de recente evoluties in de interne werkgelegenheid wordt gevormd door de kwartaalgegevens van de RSZ³³ met betrekking tot de **bezoldigde werkgelegenheid naar woonplaats**³⁴, geïllustreerd in grafiek 25. Die gegevens vermelden de kwartaalgroei van het aantal werknemers dat in Brussel woont en van het werkvolume in voltijds equivalenten (VTE)³⁵, beide reeksen gezuiverd van seizoensinvloeden.

Na een stabilisering in 2012 is het **aantal Brusselse werknemers** in 2013 duidelijk gedaald, zoals aangestipt in de vorige Barometer. De vastgestelde daling (-0,39 %) is van

een gelijkaardige omvang als die voor de rest van België (-0,45 %). Uit de analyse van grafiek 25 kunnen we evenwel opmaken dat de situatie niet langer verslechtert. In het begin van 2014 nam het aantal Brusselse werknemers zelfs toe op jaarbasis (+0,8 %), iets wat we de zeven kwartalen daarvoor niet meer hadden gezien. Het gaat om een groei die duidelijk hoger ligt dan het resultaat op nationale schaal (0,3 %). Het percentage ligt evenwel veel lager dan de positieve groeireeks van de voorbije tien jaar en ook onder het langetermijngemiddelde (+0,9 %). De heropleving blijft bovendien broos, vaak volgt er na een sterke periode een kwartaal met negatieve groeipercentages. We kunnen stellen dat het aantal Brusselse werknemers vandaag terug op het niveau zit van midden 2011.

Grafiek 26 toont een vergelijking tussen de evolutie op jaarbasis **van het aantal uren uitzendarbeid in Brussel en in België**. Aan de hand van die indicator kunnen we de recente ontwikkelingen op de arbeidsmarkt vanuit een andere invalshoek benaderen. Deze indicator verschaft extra informatie ten opzichte van die voor het aantal werknemers. Bovendien is hij beschikbaar voor een extra kwartaal en uitermate conjunctuurgevoelig, waardoor hij vooruitloopt op de andere arbeidsmarktstatistieken (zie Barometer van oktober 2012).

In de herfst van 2013 kwam er een einde aan de daling van de uitzendarbeid in Brussel, toe te schrijven aan het trage herstel van de economische activiteit. Dat herstel heeft zich geleidelijk doorgezet, wat geleid heeft tot positieve groeipercentages op jaarbasis voor het eerste deel van 2014 na twee jaar van ononderbroken inkrimping. Het groeipercentage blijkt trouwens te stijgen (respectievelijk 0,8 % en 3,1 % voor het eerste en het tweede kwartaal).

Het is echter nog te vroeg om te spreken van een duidelijke heropleving van deze sector binnen Brussel. Vergelijken met de historische groeireeks zijn de groeipercentages op jaarbasis immers laag. Ze zijn ook veel minder dynamisch dan op het nationale niveau, dat zich sterker en sneller heeft hersteld. Brussel hinkt dus wat achterop, meer bepaald door de gebrekkige standvastigheid van de uitzendarbeid binnen het bediendesegment. Tijdens het eerste kwartaal van dit jaar, zowel op jaar- als op kwartaalbasis, kromp het aantal gepresteerde uren uitzendarbeid door bedienden nog, in tegenstelling tot in de andere twee gewesten (Federgon, 2014).

³² Zie glossarium.

³³ Rijksdienst voor Sociale Zekerheid.

³⁴ In feite gaat het om het aantal werknemers dat onderworpen is aan de sociale zekerheid, maar dat is vrijwel gelijk aan het totale aantal werknemers.

³⁵ Zie glossarium.

Bijgevolg blijft het globale aantal gepresteerde uren uitzendarbeid, hier niet grafisch weergegeven, uitermate laag en nauwelijks hoger dan het dieptepunt van 2009, toen in volle economische crisis, en dat ondanks het herstel van de indicator in de loop van 2010. De Brusselse uitzendactiviteit werd ook sterker dan de rest van het land getroffen door de tweede economische recessie, en dat zonder goed en wel hersteld te zijn van de eerste grote klap.

- Vooruitzichten

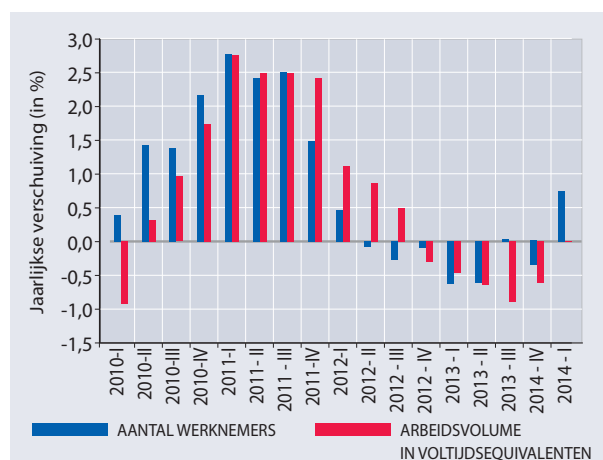
De analyse van het aantal Brusselse werknemers, gekoppeld aan de gewestelijke kwartaalindicator van de uitzendarbeid, doet ons vermoeden dat na de stabilisering van 2012 de werkgelegenheid binnen Brussel gemiddeld gezien een inkrimping niet zal hebben kunnen afwenden voor 2013. Die evolutie verschilt van de situatie bij de recessie van 2008-2009, toen de interne Brusselse werkgelegenheid als enige niet kromp.

Hoewel we voor de eerste helft van 2014 nog steeds niet van een duidelijke heropleving kunnen spreken, is sinds de tweede helft van 2013 de verslechtering van de situatie op de arbeidsmarkt wel een halt toegeeroepen. Zowel de indicator van de bezoldigde werkgelegenheid naar woonplaats als die van de uitzendarbeid vertonen intussen positieve groeipercentages, zowel op kwartaal- als op jaarbasis.

Voor 2014 echter zal het aantal gecreëerde banen, ondanks de nieuwe steunmaatregelen voor tewerkstelling, vermoedelijk uitermate laag uitvallen en nauwelijks het netto banenverlies van 2013 kunnen rechttrekken:

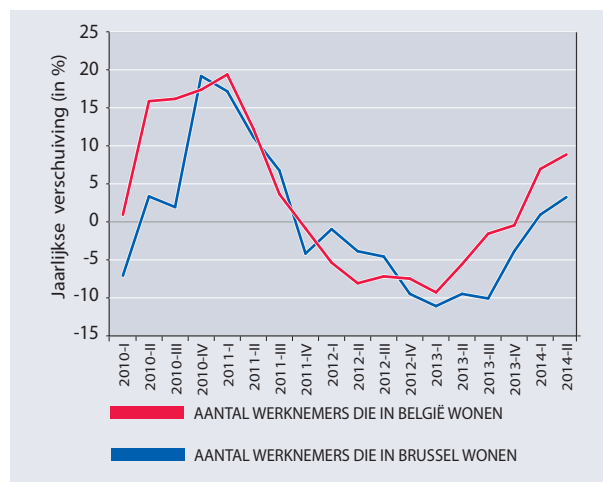
- De groei van de Brusselse economie blijft immers heel bescheiden en is minder dynamisch dan verwacht. Er is eerder sprake van een nulgroei, wat het aantal aanwervingen niet ten goede komt.
- En mocht de economische activiteit dan toch heropleven, dan zullen de bedrijven waarschijnlijk eerst kiezen voor een verhoging van de arbeidsproductiviteit en voor een langere arbeidsduur, waardoor de creatie van nieuwe banen beperkt zal blijven.
- Binnen het Openbaar bestuur, sterk vertegenwoordigd in Brussel, zal het aantal banen dit jaar nog verder dalen doordat men besloten heeft om niet iedereen die op pensioen vertrekt te vervangen. De groei van de arbeid met dienstencheques, de voorbije jaren een sterke pijler voor de arbeidsmarkt, zal geleidelijk afvlakken door de hogere prijzen en door het tanende aanzuigeffect.
- Tot slot zal alleen al op nationaal niveau de werkgelegenheid maar heel beperkt groeien in 2014, dat valt alleszins op te maken uit de laatste prognoses van het

GRAFIEK 25: Driemaandelijks evolutie van het aantal Brusselse werknemers en van het arbeidsvolume in voltijds equivalent (series gecorrigeerd voor seizoensinvloeden)

Bron: RSZ – berekeningen BISA

GRAFIEK 26: Evolutie op kwartaalbasis van het aantal gepresteerde uren in de uitzendsector in Brussel en België

Bron: Federgon, RSZ – berekeningen BISA

Federaal Planbureau (FPB) voor de maand september. Die prognoses werden bovendien nog naar beneden bijgesteld sinds de vorige Barometer van april 2013. Aanvankelijk was er nog sprake van een netto banencreatie op nationaal niveau van 18.700 eenheden, maar in zijn toekomstverwachtingen van februari 2014 bracht het FPB dat cijfer al terug tot 13.000 banen. Op dit moment gaat het uit van nog slechts 9.400 nieuwe banen op nationaal niveau (zie hoofdstuk 1.3).

Die indruk van een zwakke werkgelegenheids groei voor 2014 wordt bevestigd door de resultaten van de maandelijkse opinie-enquêtes bij de ondernemingen.

De conjunctureenquêtes van de NBB³⁶ bevatten immers een aantal specifieke vragen **over de werkgelegenheidsperspectieven voor de drie komende maanden**, in het bijzonder voor de industrie en de diensten aan ondernemingen in Brussel³⁷. De antwoorden op de vragen geven ons betrouwbare aanwijzingen over de vermoedelijke evolutie van de aanwervingen in Brussel. De resultaten zijn opgenomen in grafiek 27.

De enquêteresultaten wijzen niet echt op een duidelijke verbetering van het ondernemersvertrouwen wat de aanwervingen betreft. Binnen een slabakkende en nog steeds heel broze economische context lijkt het aanwervingsbeleid van de Brusselse bedrijven eerder op een laag pitje te staan.

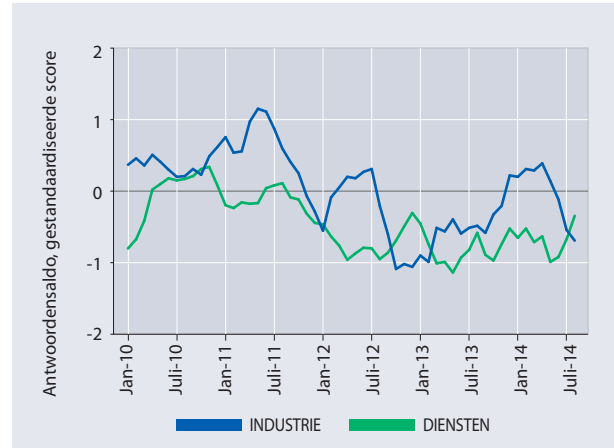
Zo is de situatie voor de *dienstensector* nauwelijks geëvolueerd sinds de vorige Barometer. De aanwervingsvooruitzichten stagneren er nu al sinds meer dan een jaar, ook al valt er hier en daar een kleine opflakking te noteren. Die korte opstoten hebben echter nooit tot een duurzame ommekeer geleid. We merken wel dat het ondernemersvertrouwen op het einde van de verslagperiode iets hoger lag, een indicator die trouwens sinds juni 2014 weer de hoogte ingaat. Hij ligt weliswaar nog steeds ver onder het langetermijngemiddelde.

Terwijl het geloof van de ondernemers binnen de *verwerkende nijverheid* zich sinds de herfst van 2012 beetje bij beetje herstelde, om tegen het einde van 2013 weer boven het langetermijngemiddelde uit te komen, kreeg het in de lente van 2014 toch weer een knauw, vermoedelijk door de terugvallende omzet binnen deze activiteitstak (zie hoofdstuk 2.1). Derhalve hebben de bedrijfsleiders uit de sector hun aanwervingsvooruitzichten voor de komende maanden aanzienlijk naar beneden moeten bijstellen. Zo daalde de indicator, in vrije val sinds april van dit jaar, in juni weer onder het langetermijngemiddelde om in augustus uit te komen op het niveau van medio 2013.

– Werkloosheid

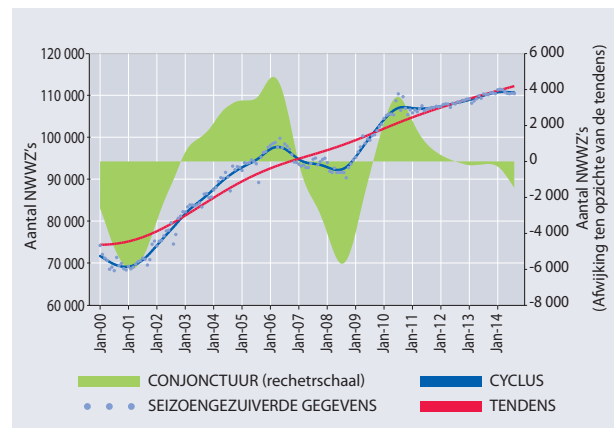
Het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) schommelt sinds mei 2014 voortdurend rond de 110.000. Met 110.124 werkzoekenden in augustus, gezuiverd van seizoensinvloeden, was er een verbetering met ongeveer duizend eenheden sinds de vorige Barometer³⁸. Zoals grafiek 28 toont leidt die – zij het bescheiden – verbetering (minder dan een procent van het totaal) voor de eerste keer sinds half 2009 naar een echt gunstige conjunctuurperiode. Op dat moment begonnen de gevolgen van de ingrijpende economische crisis, ontketend in 2008, ten volle te wegen op de Brusselse arbeidsmarkt. Met een ommekeer die reeds in het laatste kwartaal van 2013 werd ingezet, maakt deze heropleving een einde aan de stagnatie waar de arbeidsmarkt mee te kampen had sinds het “valse” herstel

GRAFIEK 27: Vooruitzichten betreffende de werkgelegenheid in de belangrijkste sectoren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (antwoordensaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdende gemiddelden)

Bron: NBB – BISA berekeningen

GRAFIEK 28: Evolutie van het aantal NWWZ's in Brussel, 2000 - 2014

Bron: Actiris – berekeningen BISA

van 2012 en de slechte resultaten van de Europese economie in 2013. Deze lichte afname kadert evenwel nog steeds in de neiging tot groei van de werkloosheid, nog versterkt door het feit dat nu ook Roemeense en Bulgaarse staatsburgers zich kunnen inschrijven als werkzoekende. Dat versterkt het idee van een positieve conjunctuur. Uiteindelijk leiden deze resultaten ertoe dat het groeipercentage op lange termijn van het aantal NWWZ naar beneden moet worden bijgesteld, een percentage dat lijkt af te nemen en uitkomt rond de 1,7 % op jaarbasis.

³⁶ Zie glossarium.

³⁷ Het BISA publiceerde vroeger ook de resultaten voor de bouwnijverheid. Maar omwille van de lastige steekproefname is men gestopt met die analyse.

³⁸ De meest recente gegevens dateerden dan van februari 2014.

Deze positieve evolutie stellen we ook vast in de twee andere gewesten, weliswaar met een uiteenlopende omvang. Zo liet het Waals Gewest eind augustus een negatief groeipercentage op jaarbasis van -0,6 % optekenen voor het aantal werklozen (terwijl dat in februari nog 2,7 % was), in Vlaanderen ging het om een 3 % (tegenover 9,8 % in februari) en Brussel kwam eind augustus uit op een toename op jaarbasis van 0,1 %, tegenover 3 % in februari. Het feit dat er in Vlaanderen nog geen daling van de werkloosheid merkbaar is, ondanks de positieve evolutie op jaarbasis, geeft aan dat de positieve periode in de conjunctuurcyclus voor de Belgische werkgelegenheid nog heel pril is, dat terwijl de arbeidsmarkt doorgaans sneller reageert en heropleeft in het noorden van het land.

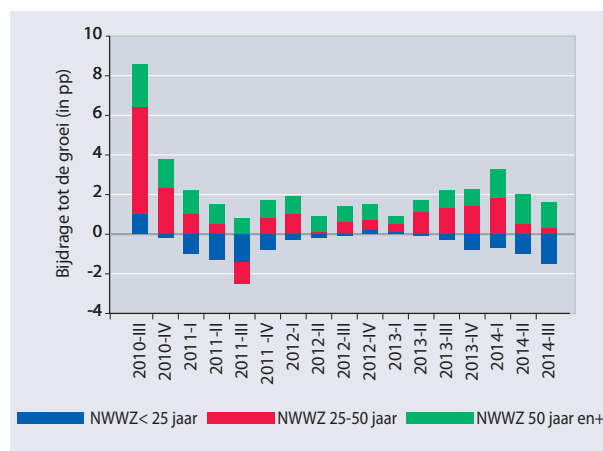
De Conjunctuurbarometer volgt de evolutie in de werkloosheid onder jongeren en laaggeschoolden op de voet. Het aandeel van deze vrij specifieke categorieën, die niet altijd even vlot een baan vinden, is dan ook groot in Brussel.

Grafieken 30 en 31 tonen de **bijdrage** van de verschillende categorieën werklozen, ingedeeld naar **leeftijd** en **studieniveau**, tot de jaarlijkse toename van het aantal NWWZ. De analyse heeft hoofdzakelijk betrekking op de gegevens verschenen sinds de publicatie van de Conjunctuurbarometer van maart, meer bepaald die voor het tweede kwartaal van 2014 en de voorlopige gegevens voor juli en augustus 2014.

Beide grafieken tonen duidelijk de lichte afname van het aantal werkzoekenden, zoals hierboven al aangegeven, evenwel met een uiteenlopende spreiding van de bijdrage die de twee bestudeerde categorieën leveren.

Zo dragen alle categorieën met betrekking tot het studieniveau bij tot de conjunctuurverbetering vastgesteld sinds de vorige Barometer. De bijdrage van die drie categorieën neemt wel af, al moeten we daar een kleine kanttekening plaatsen voor de hoogste diploma's: de bijdrage van de categorie met hooggeschoolden tot de groei van het aantal NWWZ is goed voor ongeveer 50 % van het totaal sinds het begin van 2013, terwijl de trend voor die categorie wijst op een aandeel van minder dan 25 %. Sinds februari is het aantal hooggeschoolde NWWZ met 8,4 % toegenomen, terwijl het aantal NWWZ met een gemiddeld studieniveau stabiel is gebleven en dat van de laaggeschoolden op zes maanden tijd zelfs met 1,2 % daalde. Daarbij moeten we wel rekening houden met de eerder cyclische aard van de categorie hooggeschoolden, wat deels die toename verklaart in een periode waarin er veel jonggediplomeerden doorstromen naar de arbeidsmarkt. Als we kijken naar de evoluties op jaarbasis, die ongevoelig zijn voor cyclische effecten, stellen we sinds augustus 2013 toch nog een groei van 2,7 % vast van het aantal hoogstgeschoolde NWWZ, dat terwijl in dezelfde periode er een daling van 1 % was voor het aantal gemiddeld geschoolden en een stagnatie voor de laaggeschoolden. Het uitblijven van een verbetering voor hooggeschoolde werkzoekenden wijst op de zwakte van de huidige heropleving en op de langetermijneffecten van een langdurige economische stilstand.

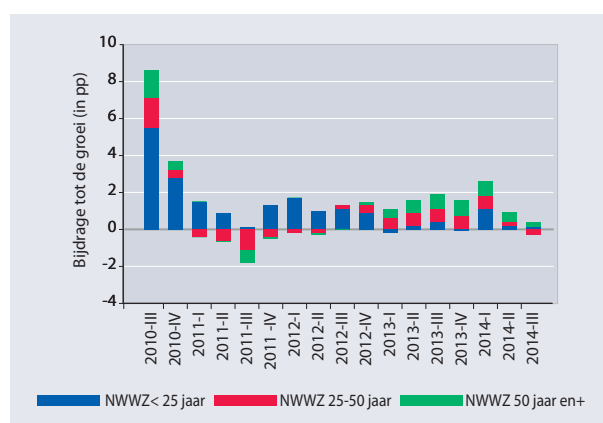
GRAFIEK 29: Bijdrage tot de jaarlijkse groei van het aantal NWWZ per leeftijdsklasse

Wat het derde kwartaal van 2014 betreft, gaat het om voorlopige gegevens, aangezien ze maar twee maanden beslaan, juli en augustus

Bron: Actiris – berekeningen BLSA

GRAFIEK 30: Bijdrage tot de jaarlijkse groei van het aantal NWWZ per studieniveau

Wat het derde kwartaal van 2014 betreft, gaat het om voorlopige gegevens, aangezien ze maar twee maanden beslaan, juli en augustus

Bron: Actiris – berekeningen BLSA

Als we kijken naar de verschillende leeftijdscategorieën is het contrast nog groter: de recente verbetering in de cijfers wordt volledig gedragen door de leeftijdscategorieën onder de 50 jaar. De bijdrage van 50-plussers neemt sinds het begin van 2013 globaal genomen immers toe, maar sinds de Barometer van april 2014 blijft die toch min of meer stabiel. Dat wordt gecompenseerd door een duidelijke daling van het aantal 25- tot 50-jarigen en door een significant negatieve bijdrage van de min 25-jarigen. Het zijn dus de jongste werkzoekenden die het meest baat lijken te hebben bij de positieve conjunctuur van de voorbije maanden. Zo is het aantal NWWZ jonger dan 25 jaar de voorbije twaalf maanden met 9 % gedaald, terwijl dat percentage stabiel bleef voor de 25- tot 50-jarigen en zelfs met 7 % toenam voor de 50-plussers. Dat gaat in tegen de vaststelling van zes maanden geleden,

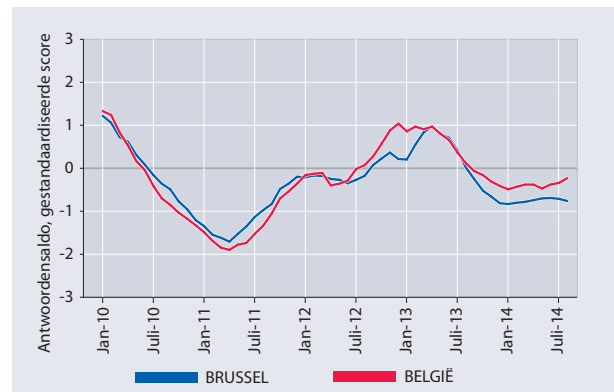
toen de categorie 50-plussers nog goed stand hield. Dat had waarschijnlijk deels te maken met de maatregelen om de arbeidsmarktdaandname van 50-plussers te verhogen. Ook hier blijkt duidelijk dat de vastgestelde heropleving duidelijk nog broos is en dat een lange periode van economische stilstand duidelijk niet gunstig is voor de oudste groep van de actieve bevolking, die vrij kwetsbaar is op de arbeidsmarkt.

– Vooruitzichten

De recente positieve conjunctuurverandering voor het aantal werklozen kwam toch wat onverwacht, aangezien het economische klimaat niet echt tot optimisme stemde in termen van banencreatie. De duurzaamheid ervan, net zoals het feit dat het niet om een technisch of administratief effect gaat, zal uiteraard bevestigd moeten worden. Dat gezegd zijnde verslechteren de vooruitzichten voor de economische activiteit opnieuw, wat erop lijkt te wijzen dat het conjunctuurherstel voor werkzoekenden slechts van korte duur zal zijn. Het povere jaar 2013 in termen van activiteit doet vermoeden dat, aangezien de arbeidsmarkt altijd trager reageert, het aantal NWWZ (gezuiverd van seizoensinvloeden) eind 2014 en begin 2015 weer licht zal toenemen. Vooral de categorieën van de 50-plussers en de hooggeschoolden moeten in het oog worden gehouden. Die lijken op korte termijn immers het grootste risico te lopen.

Die indruk vindt trouwens weerklank in de **opinie van de Brusselse gezinnen** omtrent de **evolutie van de werkloosheid** in de komende twaalf maanden. Die gegevens komen uit de vertrouwensenquête die de NBB elke maand afneemt bij de Belgische gezinnen, waarin gevraagd wordt naar hun mening over de algemene economische situatie en over hun eigen financiële situatie³⁹. Aan die gezinnen, waaronder een representatief staal Brusselse huishoudens, wordt onder

GRAFIEK 31 : Evolutie van de werkloosheid tijdens de komende twaalf maanden volgens de enquête onder consumenten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdende gemiddelde)

Bron: NBB – berekeningen BISA

andere gevraagd hoe zij de werkloosheid zien evolueren de komende twaalf maanden.

Het herboren optimisme van de Brusselse gezinnen wordt zo verstoord door een indicator die opnieuw licht daalt aan het einde van de geobserveerdeperiode (grafiek 32).

Op langere termijn zou de vervroegde groeivertraging van de Brusselse bevolking op actieve leeftijd een invloed kunnen hebben op de werkloosheidstrend op lange termijn. Het groeipercentage voor die trend daalt nu al sinds 18 maanden gestaag, een verschijnsel dat vermoedelijk de komende jaren zal aanhouden onder verder gelijk blijvende omstandigheden.

³⁹ Zie glossarium.

Glossarium

• Bijdrage aan de groei (in pp)

Bijdrage aan de groei van een component C tot een totale waarde A wordt gedefinieerd als het product van het groeipercentage van deze component en zijn gewicht in de totale waarde van de vorige periode.

De formule voor de bijdrage aan de groei van een component C op de totale waarde A op tijdstip t is

$$\frac{C_t - C_{t-1}}{A_{t-1}}$$

Het resultaat wordt uitgedrukt in procentpunten.

• Binnenlandse werkgelegenheid

De binnenlandse tewerkstelling betreft het aantal effectieve jobs die gegenereerd worden door de economische activiteit in het Gewest, ongeacht of die door Brusselaars worden ingenomen. De statistieken over de interne werkgelegenheid die in deze Barometer worden gebruikt zijn afkomstig van gegevens van de regionale boekhoudingen. Ze omvatten niet de personeelsleden van internationale instellingen, die als extraterritoriaal worden beschouwd.

Niet te verwarren met de actieve werkende bevolking van een gewest waartoe alle werknemers behoren die in dat gewest wonen.

• Conjunctuurenquête van de BNB

De NBB houdt maandelijks bij een panel bedrijfsleiders een kwalitatieve conjunctuurenquête naar hun appreciatie van de huidige en toekomstige economische toestand. Deze enquête omvat heel gevarieerde vragen zoals hun beoordeling van hun voorraden en orderboeken, de evolutie hiervan en hun vooruitzichten op het vlak van tewerkstelling en de evolutie van de vraag. De berekening van elk van deze reeksen is in hoofdzaak gebaseerd op de som van de saldi van de antwoorden (verschil tussen het percentage deelnemers dat een verhoging heeft opgegeven en het percentage dat een daling heeft opgegeven). Sinds 1 januari 2007 werd de omvang van het staal betreffende het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vergroot om beter verslag uit te brengen over de toestand in de hoofdstad.

• Consumentenenquête van de BNB

De NBB doet elke maand, voor rekening van de Europese Commissie, een vertrouwensenquête bij consumenten, die als doel heeft om een nationale vertrouwensindex op te stellen gebaseerd op deze resultaten. Deze enquête ondervraagt de huishoudens over hun perceptie van het economische klimaat en hun persoonlijke spaar- en uitgavenintenties. Meer specifiek worden in dat opinieonderzoek 5 thema's behandeld: de algemene economische situatie, de persoonlijke financiële situatie, het spaarvermogen, de voornemens inzake aankoop van duurzame consumptiegoederen en de voornemens inzake aankoop/bouw of verbetering van de woning. De samenvattende indicator van het gezinsvertrouwen wordt vervolgens berekend enerzijds op grond van de resterende antwoorden die betrekking hebben op de perceptie van de consumenten in de loop van de volgende twaalf maanden van de economische situatie en de werkloosheid in Brussel, en anderzijds op basis van de financiële situatie en het spaar-goed van het gezin tijdens de volgende twaalf maanden.

• Driemaandelijke verschuiving (in %)

Een evolutie op kwartaalbasis vergelijkt de waarde van een grootte met een tussenpoos van een kwartaal. Zo wordt driemaandelijke verschuiving van een variabele X tijdens een kwartaal T berekend volgens de volgende formule:

$$\text{Evolutiepercentage} = \frac{X_T - X_{T-1}}{X_{T-1}}$$

• Evolutie in volume/evolutie en waarde

“Om de reële evolutie van de economische activiteit (productie, consumptie, ...) vast te stellen, is het noodzakelijk rekening te houden met de gevolgen van de inflatie. Bijgevolg maakt men een onderscheid tussen de evoluties tegen gangbare prijzen (zonder correctie voor de gevolgen van de inflatie) en de evoluties tegen constante prijzen (met correctie voor de gevolgen van de inflatie). In het eerste geval betreft het een evolutie in waarde en in het tweede een evolutie in volume” (Bron: INSEE).

• **Geavanceerde productiediensten**

Dit zijn diensten aan ondernemingen met een sterke kenniscomponent, die niet enkel innoverend zijn, maar ook een fundamentele rol spelen in het innovatievermogen van het productieapparaat van de ontwikkelde regionale economieën (Antonelli, 1999; Miles, 1995; Den Hertog en Bilderbeek, 1998). Het gaat praktisch gezien in het kader van de conjuncturele analyse van de Barometer in het algemeen om financiële activiteiten, gespecialiseerde en administratieve activiteiten, activiteiten in verband met informatie en communicatie, alsook vastgoedactiviteiten.

• **Gestandaardiseerde score**

Een variabele standaardiseren betekent de verwachting aftrekken van elk van de oorspronkelijke waarden en al deze waarden delen door zijn standaarddeviatie. Of van verwachting en van de standaarddeviatie van de waarden van een willekeurige variabele. Het standaardiseren van een van deze waarden V betekent dus het berekenen van:

$$\frac{V - \mu}{\sigma}$$

Het resultaat hiervan zijn gegevens, los van de gekozen eenheid of schaal, maar ook variabelen met hetzelfde gemiddelde en dezelfde spreiding. De schommelingen kunnen nu gemakkelijker vergeleken worden.

• **Jaarlijkse verschuiving (in %)**

Een evolutie op jaarbasis vergelijkt de waarde van een grootte op twee data die één jaar van elkaar gescheiden zijn. Zo wordt op basis van driemaandelijke gegevens de jaarlijkse verschuiving van een variabele X tijdens een gegeven kwartaal berekend volgens de volgende formule:

$$\text{Evolutiepercentage} = \frac{X_T - X_{T-4}}{X_{T-4}}$$

• **Kettingeuro's**

“Middel om bij de berekening van diverse economische aggregaten (zoals bijvoorbeeld het bbp, de investeringen, de consumptie door gezinnen...) de volumegroei te bepalen en het effect van prijsveranderingen te elimineren...” (Bron: Glossarium BNB).

• **Niet-werkende werkzoekende (NWWZ)**

Personen zonder bezoldigde baan die als werkzoekenden zijn ingeschreven bij een openbare tewerkstellingsdienst (Bron: Actiris).

• **Ommekeerindicator**

De conjuncturommekeerindicator heeft tot doel de keerpunten in de cyclus van de economische activiteit op te sporen zodra zij zich voordoen, ondanks de vertraging waarmee de officiële bbp-cijfers worden bekendgemaakt (18 maanden voor de regionale reeksen).

Daartoe wordt de ommekeerindicator opgebouwd als een indicator die de informatie samenvat die vervat is in de vertrouwensenquête bij de Brusselse ondernemingen. Voor meer informatie over deze indicator: zie Barometer van april 2012.

• **Opheffing van ondernemingen**

Aantal aan de btw onderworpen ondernemingen die deze hoedanigheid verloren tijdens de beschouwde periode.

• **Oprichtingspercentage van ondernemingen**

Het oprichtingspercentage van ondernemingen is de verhouding tussen enerzijds het aantal nieuwe btw-plichtigen en de opnieuw btw-plichtige ondernemingen en anderzijds het gemiddelde aantal actieve ondernemingen die tijdens de beschouwde periode btw-plichtig zijn.

• **Percentage faillissementen**

Het percentage faillissementen is de verhouding tussen het aantal faillissementen en het gemiddelde aantal actieve, aan de BTW onderworpen ondernemingen in die periode.

• **Procentpunt (pp)**

Het procentpunt is de eenheid van het absolute verschil tussen twee in procenten uitgedrukte cijfers. Tussen een werkloosheidspercentage van 12,3 % het ene jaar en van 15,6 % het andere jaar is het verschil zodoende 3,4 procentpunten.

• Stopzettingspercentage van ondernemingen

Het stopzettingspercentage van ondernemingen is de verhouding tussen enerzijds het aantal stopzettingen van btw-plichtige ondernemingen en anderzijds het gemiddelde aantal actieve ondernemingen die tijdens de beschouwde periode btw-plichtig zijn.

• Synthetische conjunctuurindicator

De synthetische conjunctuurindicator verschaft algemene maandelijkse kwantitatieve informatie over het zakenklimaat in het gewest zoals dat wordt ingeschat door de Brusselse ondernemingen.

Daarom wordt deze indicator opgebouwd op basis van het antwoordensaldo van alle vragen die worden gesteld in het kader van de conjunctuurenquête die maandelijks wordt gehouden bij de Brusselse ondernemingen. Voor meer informatie over deze indicator: zie Barometer van oktober 2012.

• Tijdelijke werkloosheid

Tijdelijke werkloosheid laat een onderneming toe om de werkprestaties van zijn werknemers tijdelijk te verminderen of op te schorten om economische redenen of omwille van technische storingen of het slecht weer. In dat geval kan de werknemer aanspraak maken op een werkloosheidsuitkering van de RVA. Terwijl vroeger enkel de arbeiders in aanmerking kwamen voor het tijdelijke werkloosheidsstelsel om economische redenen, werd het systeem in de lente 2009 uitgebreid tot de bedienden. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 2013).

• Uitstaande kredieten

Totaal bedrag van de kredieten die tot nu toe door de Belgische bankinstellingen zijn verstrekt aan de niet-financiële ondernemingen en waarvan de termijn nog niet is verval- len.

• Voltijds equivalent (VTE)

Voltijds equivalent is een meeteenheid voor het vergelijken van statistieken over de werkgelegenheid, ondanks de verschillen in gewerkte uren. Het wordt gedefinieerd als de verhouding tussen het aantal gewerkte uren van een individu en het gemiddeld aantal gewerkte uren door een voltijdse werknemer. Bijvoorbeeld, een full-time werknemer (40 uur per week) is een VTE, terwijl een persoon die deeltijds 20 uur per week werkt, overeenkomt met 0,5 VTE. Het aantal werknemers van een bedrijf, van een sector of van een land kan worden samengevat en uitgedrukt in voltijdse equivalenten. (Bron: Eurostat)

• Werkloosheidspercentage in de zin van het Internationaal Arbeidsbureau

Het werkloosheidspercentage vertegenwoordigt het percentage werklozen op de actieve bevolking volgens de definitie van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO). De actieve bevolking vertegenwoordigt het totale aantal personen die een baan hebben of werkloos zijn. De werklozen zijn personen tussen 15 en 74 jaar, die:

- geen werk hebben in de beschouwde periode,
- beschikbaar zijn om te werken binnen de twee volgende weken,
- de afgelopen vier weken actief op zoek gegaan zijn naar werk of die werk gevonden hebben dat ze binnen de drie volgende maanden beginnen (Bron: Eurostat).

Referenties

-
- Actiris (augustus 2014), “Maandelijkse rapport – augustus 2014”, Actiris.
-
- Eurostat (5 september 2014), “ Le PIB de la zone euro stable et celui de l’UE28 en hausse de 0,2%” – Perscommuniqué 133/2014, euroindicatoren, Eurostat
-
- Federaal Planbureau (september 2014), “Economische begroting 2014-2015”, Federaal Planbureau.
-
- Federaal Planbureau (2014), “Een geleidelijke herneming van de Belgische economie met 1,1% in 2014 en 1,5% in 2015”, Perscommuniqué van 11 september 2014.
-
- Federgon (2014), “Kwartaalrapport Q1/2014”, Federgon.
-
- Graydon (september 2014), “Studie betaalgedrag 1e semester 2014”, Graydon Belgium.
-
- Institut de Recherches Economiques et Sociales (juli 2014), “Analyses économiques et prévisions”, IRES, UCL.
-
- Internationaal Monetair Fond (24 juli 2014), “Perspectives de l’économie mondiale: Mise à jour”, IMF.
-
- Nationale Bank van België (juni 2014), “Economische projecties voor België – Voorjaar 2014”, Economisch tijdschrift – Juni 2014, Nationale Bank van België.
-
- Nationale bank van België (2 september 2014), “Kwartaalaggregaten -Persbericht”, ICN, Nationale bank van België.
-
- Observatorium voor krediet aan niet-financiële vennootschappen (augustus 2014), “Evolutie van de kredieten aan ondernemingen in het tweede kwartaal 2014”, Nationale Bank van België.
-
- Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (2014), Overheidsinstelling voor sociale zekerheid, “Snelle ramingen van de tewerkstelling voor het vierde kwartaal 2013”, RSZ.
-
- Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (2014), Overheidsinstelling voor sociale zekerheid, “Snelle ramingen van de tewerkstelling voor het eerste kwartaal 2014”, RSZ.

Lijst van tabellen

TABEL 1:	Internationale vooruitzichten, 2012-2015	5
TABEL 2:	Kerncijfers voor België	9

Lijst van grafieken

GRAFIEK 1:	Wereldhandel en industriële productie, 2012 – 2014	6
GRAFIEK 2:	Prijs van de ruwe olie en wisselkoers van de US dollar tegenover de euro	8
GRAFIEK 3:	Conjunctuurenquêtes bij de ondernemingen en de consumenten, eurozone, 2009-2014 (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)	8
GRAFIEK 4:	Conjunctuurenquêtes bij de ondernemingen en de consumenten, België, 2009-2014 (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)	11
GRAFIEK 5:	Synthetische conjunctuurindicator (op basis van gestandaardiseerde gegevens)	12
GRAFIEK 6:	Conjunctuorummekeerindicator	12
GRAFIEK 7:	Conjuncturele evolutie van de nationale productie-index, Industrie (2000=100)	13
GRAFIEK 8:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Industrie, BHG (miljoen euro)	13
GRAFIEK 9:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Bouw, BHG (miljoen euro)	14
GRAFIEK 10:	Evaluatie van de orderboekjes in de bouw, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde)	14
GRAFIEK 11:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Vervoer en Opslag, BHG (miljoen euro)	14
GRAFIEK 12:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Groothandel, BHG (miljoen euro)	15
GRAFIEK 13:	Vooruitzichten inzake de vraag op drie maanden in de handel, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde)	15
GRAFIEK 14:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Vastgoed, Information en Communicatie, BHG (miljoen euro)	16
GRAFIEK 15:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Vastgoed, Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten; Administratieve en ondersteunende diensten, BHG (miljoen euro)	16
GRAFIEK 16:	Activiteitsvooruitzichten bij de diensten, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)	16
GRAFIEK 17:	Uitstaande bedragen en effectieve kredietstromen, België (miljoen euro)	17
GRAFIEK 18:	Referentierentevoet voor de bankbemiddelingsmarge	17
GRAFIEK 19:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Kleinhandel, BHG (miljoen euro)	18
GRAFIEK 20:	Vooruitzichten inzake belangrijke aankopen van de Brusselse gezinnen (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde)	18
GRAFIEK 21:	Aantal actieve ondernemingen, 2010-2014	18
GRAFIEK 22:	Conjuncturele evolutie van de bedrijfsoprichtingen, BHG	19
GRAFIEK 23:	Conjuncturele evolutie van de bedrijfsstopzettingen, BHG	19
GRAFIEK 24:	Conjuncturele evolutie van de faillissementen, BHG	20
GRAFIEK 25:	Driemaandelijke evolutie van het aantal Brusselse werknemers en van het arbeidsvolume in voltijds equivalent (series gecorrigeerd voor seizoensinvloeden)	23

GRAFIEK 26:	Evolutie op kwartaalbasis van het aantal gepresteerde uren in de uitzendsector in Brussel en België	23
GRAFIEK 27:	Vooruitzichten betreffende de werkgelegenheid in de belangrijkste sectoren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdende gemiddelden)	24
GRAFIEK 28:	Evolutie van het aantal NWWZ's in Brussel, 2000 - 2014	24
GRAFIEK 29:	Bijdrage tot de jaarlijkse groei van het aantal NWWZ per leeftijdsklasse	25
GRAFIEK 30:	Bijdrage tot de jaarlijkse groei van het aantal NWWZ per studieniveau	25
GRAFIEK 31:	Evolutie van de werkloosheid tijdens de komende twaalf maanden volgens de enquête onder consumenten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdende gemiddelde)	26

Het laatste cijfernieuws over Brussel in uw mailbox!

Op zoek naar de laatst aangepaste statistieken
en de meeste recente socio-economische
studies over Brussel?

De BISA-Nieuwsbrief informeert u over
de recentst beschikbare nieuwigheden.

Abonneer u op www.bisa.irisnet.be

GEWESTELIJKE OVERHEIDSDIENST BRUSSEL

Brussels Instituut
voor Statistiek en Analyse

© 2014 Gewestelijke overheidssdienst Brussel – Alle rechten voorbehouden

V.U.: C. Lamouline, Secretaris-generaal
Gewestelijke overheidssdienst Brussel,
Kruidtuinlaan 20 – 1035 Brussel

IRIS Uitgaven – D/2014/6374/242

9 789078 5800 10

ISBN 9078580011